

ile «Yenice, Bedre ve Ali Ağa köyleri derelerinin yukarı havza tedbirleri alınmasına lüzum olmadığı ve bu köy sularının bir sel felâketine mâruz bırakılmıyacağı mütalâasıyla yazıya cevap aldık. Yazı elimizde mevcuttur. Fakat bu defa gördük ki, bizim iddiamız yerinde, Su İşleri Umum Müdürlüğünün iddiası yerinde değildir. Ve su baskını Ali Ağa Deresinin kapanmasından meydana gelmiştir.

Burada iki mühim nokta mevzuubahsedilebilir. Birisi gönderilen ekibin kaymakamlıkla hiç temas etmeden, felâket mahallinde tedbir almaya lüzum görmemesi ve Su İşleri Umum Müdürlüğüne kâfi malûmat vermemiş olması; ikincisi de, daha evvel yapılmış olan müracaatı hafife alması ve tedbirini daha evvel almasıdır.

Hükümetten rica ediyorum, olan olmuştur. Nafia Vekili, su işleri hakkında veyahut ekipleri hakkında tetkikleri yapanlar hakkında ne gibi tedbirler almıştır; ne gibi bir karar almıştır, bunu bilmiyorum. Fakat Hükümetten istediğim şudur ki : Gerek kasabada sel felâketine uğrayan ve haneleri yıkılanların ve gerekse nahiye ve köylerde bu felâkete mâruz kalmış evleri, arazileri, mahsülü zarar görenlere ki bu yalnız İnegöl'de değildir, Yenişehir, Gemlik kasabaları da vardır. Buralara âcil yiyecek, giyecek ve tohumluk yardımı yapılması ve aynı zamanda Kızılâyın buralara elini uzatmasını rica ediyorum. Ve yine görüyoruz ki bu felâkette Bursa yalnız değildir; İzmit de, Antalya da su baskınına uğramış, buralarda da seller bir felâket halini almıştır.

Silifke kazası suların altında kalmıştır. Eğer buralarda da yapılacak olan tetkik ve tedbirler Bursa gibi olacak olursa memleketin her tarafında sel felâketine mâruz kalan kimselelere yardım ellerinin uzatılmadığını görmenin üzüntüsünü duyacağız. Meselenin Senato Yüksek Makamınca Hükümete duyurulmasını ve kayıtsız kalanlar hakkında tedbir alınmasını ve haklarında muamele yapılmasını rica ederim.

Ayrıca Senatonun felâket bölgeleri vilâyetlerine, acılarına iştirak ettiğimizin bildirilmesini Heyetinizden rica ederim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşımız, Sayın Güzey'in yerinde izhar ettikleri teessüre Senatonun iştirak ettiği muhakkaktır.

Yalnız, bu beyanların içinde iki nokta vardır ki birincisi Senato Başkanlığının Hükümetle temas ederek, bu hususta Senotada cereyan eden müzakerelerden haberdar edilmesidir. Bunu, Başkanlık Divanı diğer arkadaşlarımızın da konuşmalarını olduğu gibi derhal zaptın aynısını Hükümete göndermek ve en kısa zamanda Hükümetin bu hususta Senatoda izahat vermesini rica etmek vazifesini yerine getirecektir.

2 ncisi; bu üzüntülü felâkete uğramış vatandaşlara, Senatonun teessürlerini ve acılarını paylaştığımızı bildirmeyi tensip buyurursanız Başkanlık Divanı memnuniyetle yerine getirir. Fakat bunun için oylarınızı istihsal etmek zorundayım; Başkanlık Divanının bu vazifeyi yapmasını kabul buyuranlar lütfen işaret etsinler. Kabul edilmiştir.

Bu vazife de yerine getirilecektir, efendim.

4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Cumhuriyet Senatosu İçtüzük teklifi ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzük Komisyonu raporu (2/15) (S. Sayısı: 65 e ek) (1)*

BAŞKAN — İkinci bölümde kalmıştık. Genel görüşme konusu üzerinde ve Hükümetin denetlenmesi mevzuunu teşkil eden 3 ncü kısmın 2 ncı bölümünün müzakeresine geçiyoruz.

(1) 65 e ek S. Sayılı basmayazı 24 . 10 . 1962 tarihli 95 nci Birleşim tutanağına bağlıdır.

İkinci Bölüm

Genel görüşme

MADDE 111. — Genel görüşme, Hükümetin veya bir bakanın siyaset ve icraatı ile ilgili belirli bir konunun görüşülmesidir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Bundan sonraki maddenin yeni şekli ile okunmasını

rica ediyorum. Komisyon yeniden bu maddeyi tanzim etmiştir.

BAŞKAN — Eski 117, yeni 112 oluyor değil mi, Sayın Artus.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Evet.

BAŞKAN — Komisyon, eski 117'nci maddeyi 112'nci madde olarak geri almıştı.

Eski maddenin yerine yeni bir madde arz ediyorlar. Bunu okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Komisyonca geri alınmış olan eski 117'nci maddenin yeni şekli Genel Kurulun tasvibine arz olunmak üzere sunulmuştur.

Komisyon adına sözcü
Âmil Artus

Genel görüşme önergesi üzerine yapılacak işlem

Madde 112. — Genel görüşme en az beş üyenin imzalıyarak C. Senatosu Başkanlığına verecekleri bir önerge ile istenir. Bu önerge, verildiği günden sonraki ilk gündeme alınır. O gün, önergede imza sahibi olanlardan biri dinlendikten sonra lehte aleyhte birer üyeye söz verilir.

Genel görüşme açılmasının kabul veya reddi işari oyla karara bağlanır.

Genel görüşme açılmasına C. Senatosunca karar verilmesi halinde başkan önergeyi derhal Hükümete bildirir.

Hükümet veya ilgili bakan konunun, yazının gönderilmesini takibeden üçüncü birleşime kadar olan birleşimlerden hangisinin gündemine alınmasını istediğini Başkanlığa yazı ile bildirmeye mecburdur. Aksi halde konu Başkanlıkça üçüncü birleşimin gündemine alınır ve sorulardan önce görüşülür.

Hükümet veya ilgili bakan, iç ve dış güvenlik düşüncesiyle görüşmenin kapalı oturumda yapılmasını isteyebilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Buyurun.

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar) — Muhterem arkadaşlar; maddenin eski yazılış şeklinde, Hükümet veya ilgili bakan, yazının gönderilmesini takibeden 4'ncü birleşime kadar hangi gündeme alınması hususunda mütalâasını bildirmesi lâzımdı.

Sayın Komisyon, şimdiki değişikliğinde 3'ncü birleşim olarak tesbit etmiş bulunuyor. Bu

fıkranın sonunda, yine «3'ncü birleşime kadar bildirmezse 3'ncü birleşim gündemine alınır.» deniyor.

Muhterem arkadaşlarım, bu hususu daha iyi anlayabilmek için bugünkü birleşimi biz 3'ncü birleşim diye kabul edelim. Yazının verildiği tarih itibarıyla, 3'ncü birleşim saat 15'te başlamıştır. Maddeden anlaşıldığına göre bugün saat 15'e kadar bakana mehil verilecektir. Halbuki, bu birleşim 3'ncü birleşim olduğuna göre 24 saat evvel hazırlanan gündeme alınmış olması aynı fıkranın son bendi icabıdır. Bakanın talebi birkaç saat evvel gelmişse gündemden çıkarılmasını icabettirecektir ki, bu da mânasız bir şey olduğundan, şimdiden iyi düşünülerek, «Bakan ikinci birleşime kadar talebini bildirmesi lâzımgeldiği» şeklinde düzeltilmesini arz ve talebediyorum. Bu hususta bir de önerge takdim ediyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Başka söz isteyen... Yok.

Sayın Sözcü, buyurun.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Önerge okunsun, arz edeyim efendim.

BAŞKAN — Önergeniz hazır mı Sayın İnceoğlu?

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar) — Hazırlıyorum efendim.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Şifahen arz ettiğim sebeplere binaen 112 (eski 117) nci maddenin ikinci bendinin ikinci satırındaki üçüncü kelimesinin ikine olarak tasvihini arz ve teklif ederim.

Afyon Karahisar

Mustafa Yılmaz İnceoğlu

BAŞKAN — Komisyon sözcüsü.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim; vaziyet şudur: Genel görüşme açılması istendiğine dair olan önerge ilgili bakana bildirilecek. İlgili bakan, bu yazıyı Başbakanlıktan aldıktan sonra, o günü takibeden üç birleşimden hangisinin gündemine alınmasını arzu ettiğini Başkanlığa ulaştıracak. Yani bu demektir ki, Pazartesi günü ilgili bakana keyfiyet bildirilmiş ise, bakan Salı, Perşembe ve ertesi haftanın Salı birleşimlerinden hangisinin gündemi-

ne genel görüşmenin alınmasını arzu ettiğini beyan edecek. Beklendi. Bir beyan gelmiyor, bakandan. Birinci Birleşim geçti, ikinci Birleşim de geçti; o takdirde üçüncü Birleşime konması zaruri. Üçüncü Birleşime koymak için de, arkadaşımızın tasavvur ettiği gibi, saat 15 e kadar, en son dakikalarına kadar intizar etmeye lüzum yoktur. Üçüncü Birleşime koymak, maddeye göre, zaten zaruri. Zaruri olduğuna göre, birinci ve ikinci Birleşime konmasına dair bir yazı gelmediği takdirde Başkanlık genel görüşmeyi üçüncü Birleşimin gündemine koymakla mükellef. Madde dikkatle okunduğu zaman böyle olduğu anlaşılıyor. Binaenaleyh, saat 15,00 e kadar beklenecektir, diye bir şey yoktur. Bu bakımdan arkadaşımızın endişeleri vârit değildir. Takririn kabul edilmemesini rica ederim.

M. YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar)

— Sualim var efendim.

BAŞKAN — Buyurun.

M. YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar)

— Bakana verilen bu mehilde, Bakan gönderdiği yazıda, «üçüncü Birleşime alınmazsa beşinci Birleşime alınsın» diyebilir mi?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Hayır efendim, böyle bir şey olamaz.

BAŞKAN — Cevap sizi tatmin etti mi efendim?

M. YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar)

— Evet efendim, takririmi geri alıyorum.

BAŞKAN — Komisyondan gelen şekliyle maddeyi oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Genel görüşmeye başlama

MADDE 113. — Genel görüşmeye, Başkanlıkça önergenin okutulmasıyla başlanır. Önerge sahiplerinden birisi, dilerse, önergeyi açıklar. Varsa en az altı üyenin konuşmasından sonra Hükümet dinlenir.

Önerge sahiplerinin ve diğer üyelerin görüşmeye katılmak haklarıdır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Buyurun sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Komisyon burada, 6 üye konuştuğundan sonra Hükümet dinlenir hükmünü koymakla bir muvazene sistemini bozmuş bulunmaktadır. Tüzükte prensip olarak

komisyon, Hükümet ve grup adlarına söz söylemek sıraya bağlı değildir. Bu sebeple Hükümeti altı üyeden sonra ancak söz söylemeye mecbur tutmak mümkün değildir. Hükümet 1, 2, 3 veya 6 üye konuştuğundan sonra konuşacaktır. İllâ Hükümete üyeler dilediği gibi altı kişi konuşacak sen bekliyeceksin, altı üye konuştuğundan sonra konuşabileceksin demek suretiyle Hükümeti Parlâmentoda karşılıksız bırakmaya imkân yoktur. Muhterem komisyon böyle bir sistemi dünyanın hiçbir yerinde gösteremez.

Hâfızalarınıza hatırlatmak isterim. Bu teşriî cırganda ilk genel görüşme sırasında ben deniz Riyaset Divanını işgal etmekte idim. Sayın komisyon sözcüsü ve Esat Çığa arkadaşımıza ait işçilerle ilgili bir önergenin görüşülmesi esnasında böyle bir durum mevzuubahs oldu. Bu fikrin müdafaasını şimdi burada bir tüzük maddesi olarak görmekteyiz. O zaman Hükümet sıra sıra söz almış. Riyaset, Hükümete söz vereceğini bildirmiş, şimdi komisyon sözcüsü olan kıymetli arkadaşımız, takrir sahibi olarak, kendileri ancak konuştuğundan sonra Hükümetin konuşabileceğini ifade etmiş, Riyaset de, kendilerine, Hükümetin bütün üyeleri söz alsada dahi, ancak Riyaset muayyen bir mehilden sonra tekrar Hükümete söz verebileceğini bildirmiştir. Ancak 6 kişi yahut önergede 40 kişinin imzası varsa 40 kişi konuştuğundan sonra Hükümete söz vermek gibi muvazeneyi bozacak bir sisteme gidilmiş olacağını ifade etmişti. Bu müzakerelerin sonucundadır ki, sayın sözcü bu sistemi getirmiş bulunuyor. Söz söylemede Hükümeti kayıtlamak nasıl mümkün değilse, komisyon müsaade buyursun, üyelerin hakları karşısında Hükümet üyelerinin de haklarını tanımak lâzımdır. Hükümet, dilediği şekilde, her üyeden sonra nasıl söz istemek hakkına sahip değilse, ancak Riyaset bunu takdir eder söz veriyorsa; Hükümetin de 6 kişi konuştuğundan sonra cevap verecektir demek doğru değildir. Üye çıkacak Hükümeti ağır şekilde itham edecektir. Gerçeğe uymayan noktalara cevap verilmek icabedeciktir. Bu şekilde saatlerce siz Hükümeti müdafaasından alıkoymuş olacaksınız. Bu mümkün değildir. Teşriî hayatın, siyasi hayat içinde öyle tecelliler olacaktı ki, Hükümet derhal cevap verme imkânına sahibolacaktır. Bunun için komisyon müsamaha gösterebilir, bu kısmı kaldıralım. Bunu Riyasetin takdirine bırak-

lm. Hiçbir Riyaset Divanı böyle peşi sıra Hükümete söz vermez ve mümkün değildir. Ama Hükümeti de bundan mahrum etmek hakkımız değildir. Eskiden beri olduğu gibi, komisyonlar da, Hükümet de diledikleri zaman söz alabilirler. Bu 6 üye kısmının çıkarılması için bir de önerge veriyorum. Sayın komisyon da iltihak ederler, bu cümleyi bu şekilde çıkarmış olalım.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

113 ncü maddeden (varsa en az 6 üyenin konuşmasından sonra Hükümet dinlenir.) cümlesinin çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Kars

Sırrı Atalay

BAŞKAN — Komisyon. Yalnız efendim bir nokta üzerinde tenevvür etmek istiyorum. «Var-sa» diye başlayan cümle «söz alan altı üye varsa» şeklinde anlaşılması lâzım. Yoksa daha az arkadaş konuşabilir. Her halde bunu kastediyor. Zapta geçmesi, tatbikatı teshil için sözcünün ağzından buhususun tescil edilmesi lâzımdır.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, yine bir taraftan Hükümetin durumunu, diğer taraftan senatörlerin durumunu uzlaştırmak, bağdaştırmak mevkiinde bulunduğumuz bir madde ile karşı karşıyayız. Hemen arz edeyim ki, genel görüşme, bundan evvelki Tüzüğü-müzde mevcut değil idi. Yeni Anayasanın getirdiği bir müessesedir. Yeniden tanzim ederken bazı memleketlerde, onların tüzüklerinde bulunanları, bizim memleketimizde, Meclis içinden ve dışından ve takibettiğimiz tatbikatı nazara alarak böyle bir müesseseyi tanzim etmek vaziyetinde kaldık. Bazı memleketlerde bu hiç yoktur, genel görüşmeye lüzum görmemişlerdir. Bil-hassa bazı Batı memleketlerinde. Esas itibariyle genel görüşme nedir? Genel görüşme, haddizatında, Sayın Senatonun kendisinin, bir konu üzerinde tevakkuf etmesine ve ilgilenmesine imkân veren bir müessesedir. Bir mesele vardır; arz ettiği ehemmiyet itibariyle, Hükümetin umumi siyaseti bakımından arz ettiği önem itibariyle, Senato onu söz konusu yapmak istemiştir. Ve bu mesele üzerinde senatörler fikirlerini ifade etmek arzusundadırlar. Ve Hükümetin de dikkatini çekmek istemektedirler. Sonraki tesirleri itibariyle ve Senato bir gensoru

açmak salâhiyetini haiz olmamakla beraber, Meclisin diğer kanadı olan Millet Meclisine si-rayeti bakımından, buradaki konuşmaların ehemmiyeti vardır. Binaenaleyh, Hükümet böyle bir genel görüşmeden bâzan endişe duyabilir. Bu endişe ile genel görüşmeyi tesirsiz bırakan birtakım teşebbüslere girişebilir. Bu takdirde yukarda da geçmiş olan umumi kaideyi tatbik edersek, Hükümet ve komisyona, sıraya bağlı olmaksızın, daima söz vermek mümkün olduğuna göre, genel görüşmede de taktir sahibi söz alır, ondan sonra Hükümet söz alabilir. Hattâ ondan sonra bir üye konuşunca yine Hükümet görüşmek ve söz almak salâhiyetine haizdir. Tüzükte kabul ettiğimiz genel hüküm Hükümetin istediği zaman söz alacağına dairdir. Dahası var, Hükümet, konuların muhtelif cephele-rini, Tarım, Sanayi, Millî Eğitim, Adalet Bakanlarının izah etmek istediklerini ifade eder, arka arkaya kırk beşer dakika, dört Bakan burada konuştuğu zaman vakit saat altı olur, basın da çıkıp gider, basının bu konuşmalardan vereceği şey yalnız ve yalnız Hükümetin konuşmasıdır. Biliyorsunuz beş buçuktan sonra basın buradan ayrılıyor, o saatten sonra basın artık konuşmaları takibetmek ve gazetelerine ulaştırmak imkânına sahip değildir. Realiteye göre konuşmak lâzımdır. Bu vaziyette basın efkârı umumiyeğe yalnız Hükümetin görüşlerini, yalnız Hükümetin noktai nazarını aksettirecek. Burada, çok haklı olarak birtakım görüşleri ifade etmek mümkündür. Senatörlerin görüşmeleri o gün için ya çok geç saatlere bırakılmış olacak, belki de yeter sayı kalmıyacak, celseyi tatil etmek gibi bir vaziyet ile karşılaşmak muhtemel olur, veya geç saatlere bırakılmış olur ve bazı noktai nazarlar esas itibariyle tesirsiz bir şekilde kalmış olacaktır. İşte bu gibi vaziyetleri önlemek için kaldırılması istenen bu hüküm sevk edilmiştir.

Sayın arkadaşımız diyorlar ki, böyle arka arka arkaya vekiller söz isterlerse hiçbir zaman Başkan vermez. Bu teminatsızdır. Teminatsız bir sözdür. Verebilir de vermiyebilir de. Bunun teminatı yoktur. Başkanların içerisinde veren de olur, vermeyen de. Daima hükümleri bu şekilde Başkanın arka arkaya Hükümete söz vermesini de nazara alarak sevk etmek ve bu ihtimalleri hesaba katmak lâzımdır. Böyle şey olmaz diye bir hüküm vaz'etmeye

imkân yoktur. Şimdi bu hükmü çıkarırsak ne olacak önerge sahibi izah edecek, Hükümet söz istiyecek, tabii bakanlardan da söz isteyenler olacak. Bunu önleyemezsiniz. Evvelce kabul ettiğiniz madde bunu önlemeye mânidir. Hükümet hattâ komisyondan da evvel sıraya tâbi olmaz diye kabul ettiniz. Tabiatıyla Hükümet sınırsız bu maddeye sarılacak ve konuşmak istiyecek. Her zaman Parlâmento hayatımız bugünkü şartlara göre sakin sakin cereyan etmez. Bugünün şartlarına göre konuşmuyoruz. Bu tüzük bugünkü şartlara göre yapılmıyacaktır. Yarını düşünmek lâzımdır. Öyle hükümetler gelebilir ki, onların murakabesinde tesirli davranmak icabeder. Onların böyle bir taktiğe başvurmaları kesretle mümkün olur. Onun için müsaade buyurun bu hükmün muhafazasında Parlâmentonun hakları bakımından büyük isabet vardır. Ve bu hüküm ancak muhafaza edildiği takdirdedir ki, genel görüşme işler ve işe yarar bir hale gelir.

Arkadaşlarım «varsa» kelimesine takıldılar. Bu «varsa nın» mânası açıktır. Eğer Türkçe bakımından daha iyi bir ifade teklif ederlerse memnuniyetle kabul ederiz.

Meselâ söz alanların sayısı dört ise, mutlaka altı olacaktır diye ısrara meydan vermemek için arkadaşlar komisyonda böyle bir vuzuha gitmeyi uygun buldular ve bu kelime konuldu.

Mâruzatımı bitirirken maddenin aynen kabul edilmesini istirham edeceğim. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sayın Artus Parlâmentonun haklarından ve hukukundan bahsettiler. Biraz sonra münakaşasını yapacağımız, sonra, parlâmento hukukunun ne derece ve ne şekilde komisyon tarafından ortadan kaldırılmış olduğunu göreceksiniz ve ben bunu izah edeceğim.

Hükümet dilediği zaman buraya gelip dış ve iç politika hakkında da izahat verdiği zaman, sayın üyelerin söz hakkını kendileri almışlardır. Parlâmento hukukunun ne derece kendi taraflarından ortadan kaldırıldığını biraz sonra göreceksiniz. Eski İçtüzük not 219 da eski itkidarların kendilerini kuvvetli hissettikleri anda dış ve iç politikayı ilgilendiren konular hakkında Parlâmentoyu emrivakiler karşısında bırakıp ondan sonra sayın üyelere

söz vermemek itiyadına komisyon kendini kaptırmış ve bu hükmü getirmiş. Parlâmentonun hukuku orada bahis mevzuudur. Burada böyle bir hukuku ilgilendiren bir mesele ile karşı - karşıya değiliz. Fakat orada Parlâmento hukuku ihlâl edilmişti. Nedir buradaki asıl düşünce?.. Bunu burada esas düşünce prensibi içinde tetkik edelim. Sayın komisyon sözcüsü der ki; saat 6 ya kadar, eğer Sırrı Atalayın teklifi kabul olunursa Hükümet peşi peşine söz alacaktır, ve üyelere konuşma imkânı vermiyecektir. Bir de meseleyi tersine çevirmek lâzımdır. 6 kişi birer saat konuştu saat 9 oldu. Yine basına verilemeyecek. Tek taraflı bir basına verilme durumu olacaktır. Genel görüşme açıldığı zaman 20 kişi söz istemiş. Sayın sözcünün tabiriyle altı kişi 45 şer dakika konuştuğu zaman saat altı oldu, basın veremez. Gördünüz mü? Meseleyi tek taraflı almaya imkân yoktur. O halde sıkı bir kalıp yoktur. Sayın Artus diyor ki, Hükümet taktik yapacaktır. Parlâmento da taktikler hukuki ve meşru olduğu müddetçe tutulur. Meşru ve hukuki olmayan taktikler bir oyun olur, bu takdirde efkârı umumiye onu mahkûm eder.

Siz bir Hükümet tasavvur edin. Bir genel görüşme istiyorsunuz, genel görüşme yapılacağı sırada, üyeleri konuşturmamak için, peşisıra söz alacaklar ve saatlerce Hükümet üyeleri konuşacak, Parlâmento üyeleri konuşamayacaktır. Böyle bir Hükümet siyasi bakımdan kendi kendisini mahkûm etmiştir. Hangi akıllı Hükümet bunu yapabilir? Hem bu yollar açık olacak hem de Hükümet böyle yapacak ve bağımsız Riyaset Divanı da sayın üyelere söz verme imkânını sonuna kadar kapatacak ve Hükümete diyecek ki «saat altıya kadar ben size söz vereceğim...» Bu mümkün mü? değil. O halde orta yolu bulalım. Orta yol şu : Eskiden oldulu gibi; Hükümet, komisyon ve grup sözcüleri sıraya tâbi olmayacaklardır. Ama bu demek değildir ki; Riyaset Divanı dilediği takdirde hudutsuz olarak istediği anda Hükümete söz verecek, hayır böyle şey yok. Sayın komisyon sözcüsü hatırlarlar; Bülent Ecevit ayağa kalkmış ve söz istemiştir, vermedim söz, gene de vermem. Riyaset Divanı inisiyatifini kullanacak. Fakat bunun aksine hareket tarafsız Riyaset Divanını ve bu yola giden Hükümeti mahkûm ettirir. Eğer

Riyaset Divanı Hükümete üstüste söz verirse, bugün getirdiğimiz müeyyidelerden bunlar daha kuvvetlidir. Şayet biz parlâmentoyu bir sistem içinde çalıştırmayı istiyorsak. Ama, tutup da «illâ hüküm koyacağım, altı üye konuşup konuşmalarını bitirmedikçe Hükümete söz vermiyeceğim» şeklindeki bir hükümle, Hükümeti eli kolu bağlı bir vaziyete sokmaya hakkı yoktur. İşte budur parlâmento hukuku. Parlâmento hukuku demek, sadece o parlâmentonun üyelerinin hakkı demek değildir. Parlâmento hukuku içerisine Hükümetin de haklarını korumak girer. Finlândiya Anayasasında Başkan ve Başkanvekilleri şöyle yemin ederler; derler ki «biz, parlâmentonun ve Hükümetin haklarını aynı şekilde korumak üzere and içiyoruz.» Riyaset Divanı Parlâmento hukuku bakımından Hükümetin de haklarını korumak mecburiyetindedir. Parlâmento derken yalnız, teşriî organın hakları mevzu bahis değildir.

Parlömenter rejimde ikisini beraber yürüteceksin. Bunu yapmak vazifemiz. Hükümeti genel görüşme içinde üye konuştuğu müddetçe bir tarafa itmek olanaz, mümkün değildir. Öyle mevzular olacaktır ki, Hükümet konuşmak isteyecektir. Riyaset Divanının viedanı sızlıyacak, Hükümete söz veremediği için... Nizamname hükmü vardır. Diğer taraftan Hükümet pespeşe söz istediği ve, söz verilmediği zaman aynı şekilde viedanı sızlamaz. Çünkü, Divan takdir hakkını kullanacaktır. Burada bilmiyorum, komisyonun ısrarında mâkul sebep bulamıyorum, lütfetsinler izah etsinler. İlerde bizi belki kendisi dahi uyaracak ve diyecektir ki, «hakikaten bu madde iyi işlememiştir değiştirelim» diyecektir. Bu bakımdan, şimdiden illâ 6 kişi konuşmadan Hükümete söz vermiyelim, diye kati bir hüküm koymıyalım. Öyle şeyler vardır ki, «caziptir, alkışlarız. Fakat mesele öyle değil; Hükümetler bu memleketin kaderinde en büyük rolü oynayacaklardır. Şu parti, bu parti mühim olan bu da değildir. mühim olan Hükümetlerdir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Alpiskender.

FERİT ALPİSKENDER (Manisa) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar, bu madde üzerinde hem Sırrı Atalay arkadaşımız, hem de sözcü Âmil Artus arkadaşımızın haklı

oldukları noktalar vardır. Sırrı Atalay arkadaşımızın haklı olduğu nokta şudur : Maddede şöyle denmektedir. «Genel görüşmeye, Başkanlıkça önerenin okutulmasıyla başlanır. Önerge sahiplerinden birisi, dilerse, önergeyi açıklar. Varsa en az altı üyenin konuşmasından sonra Hükümet dinlenir» burada, «Varsa en az altı üyenin konuşmasından sonra Hükümet dinlenir» fıkrası Başkanlığı takyidediyor. Altı üye konuşmadıkça Hükümet söz söyleme hakkına haiz değildir. Bu hüküm bundan evvelki «Hükümet, komisyon ve grup sözcüleri sıraya tâbi değildir» şeklindeki, Tüzükte mevcudolan müesses bir hakka da muhalefet teşkil eder, tatbikat bakımından çok mahzurludur. Meselâ 6 tane hatip çıkar; Hükümetin kasdetmediği veya yapmadığı bir şeyi kasdetmiş gibi, yapmadığı bir şeyi yapmış gibi fâsit vaz'ı sahne eder ve uzunboylu anlatır, efkâr o istikametine doğru tevehh edilir. 6 kişi konuştuğundan sonra ancak Hükümete söz hakkı verilirse bu genel görüşmeden de matlup olan netice alınmaz. Bu itibarla Sırrı Atalay arkadaşımızın yerden göke kadar hakkı vardır. Hükümet, böyle görüşmelere bir yanlış istikamet verildiği zaman derhal kalkıp benim kasdım bu değildir demek suretiyle genel görüşmeye müspet bir istikamet vermek veya genel görüşmeyi müspet mecralara kanallı etme hakkı müdafaasını muhafaza etmiş olur, hem de bundan evvelki bir hak da ihlâl edilmiş bulunur.

Şimdi Âmil Artus arkadaşımızın da hakkı vardır, bir de Hükümetin suiistimali mevzu bahisdir. Meselâ bir gün buna benzer bir sahne ile karşılaştık. Bir işçi mevzuu geldi, bir de baktık ki, 4 - 5 Bakan arkadaş konuşmak için sıraya dizildiler. Bu da olmaz, bundan da mahzur tevellüdeder. Hem Sırrı Atalay'ın, hem de Âmil Artus'un hakları var. Komisyon olarak, bu maddeyi suiistimal edecek, hükümetler, bakanlar olursa endişesi ile koymuşlar. Binaenaleyh maddenin komisyona iadesiyle her iki mahzuru telâfi edecek bir sarahat verilmesi, hem de bundan evvelki maddelerdeki «Hükümet sıraya tâbi değildir» kaydının ihlâl edilmemesi zaruridir. Bendeniz, konuşmamı bu şekilde maddenin üzerinde toplamış oluyorum. Gerek encümenin, gerekse cümlelizin yüksek dikkatlerini bu noktaya teksif etmenizi istirham ederim.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabii Üye) — Söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun sayın Özgüneş.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabii Üye) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, ben meseleyi bir Parlamento ve Hükümet hukuku noktai nazarında görmüyorum. Ben, meseleyi evvelâ dâvanın ortaya iyice serilebilme imkânından mütalâa etmek istiyorum.

Senato bir genel görüşme istemiştir. Bu genel görüşme mevzuu evvelâ iyice ortaya konulmalıdır. Meselenin ne olduğu, üyeler tarafından ortaya konulmalıdır ki, bundan sonra Hükümet kendi cevabını vermek imkânını bulsun. Acaba Hükümet, daima, üyelere bu imkânı verir mi?... Mazide iki tatbikat vardır. Birisinde, Hükümet dört, beş Bakanla beraber geldi ve Hükümet Başkanı kürsüye çıkarak dedi ki, «Evvelâ Bakanlar konuşsun». Aynı Hükümet, başka bir meselede dedi ki, «Evvelâ üyeler konuşsun, ben konuşmam» dedi. Hatırlarsanız saatlerce ben konuşacağım, sen konuşacaksın mücadelesi oldu. Demek oluyor ki, meselenin ortaya iyice getirilmemesi, meselenin bütün teferrüatıyla açıklanmaması için Hükümet tertipler almıştır ve alacaktır. Şu halde; Hükümetin bu tertiplerini önlenebilmek için, dâvanın bütün veçheleriyle ortaya dökülmesi için evvelâ üyelere hiç değilse birkaçına konuşma hakkı vermek ondan sonra Hükümete konuşma hakkını tanımak zaruridir, kanaatindeyim. Ancak 6 rakamının büyük mü, küçük mü olduğu üzerinde belki bir tartışma olabilir. Fakat ben o kanaattayım ki hiç değilse 3 ilâ 4 üye meseleyi bütün veçheleriyle ortaya dökmedikçe Hükümet söz alamamalıdır. Efendim Hükümet elleri bağlı kalsın mı? Ben çıkar da burada iki saat, beş saat konuşursam ve Hükümeti itham edersem eli kolu bağlı kalıyor da, dört tane üyenin 20 şer dakikadan 80 dakika konuşması karşısında eli kolunun bağlı kalmasında ne mahzur var? Binaenaleyh mutlaka Hükümetten evvel üyeler evvelâ meseleyi ortaya esaslı surette serrebilmelidirler.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Artus.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL RATUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, bir defa şu hususu arz edeyim ki, genel görüşmeyi Senato üyeleri teklif ediyor. Senato

karar vermek suretiyle, bunu benimsiyor. Genel görüşme, esas itibarıyla Senatodan gelen bir teşebbüstür. Böyle olunca, biraz önce Sayın Özgüneş arkadaşımızın çok güzel, veciz bir şekilde ifade buyurdıkları gibi, tabiatıyla, senatörlerin fikirlerini, görüşlerini evvelâ almak lâzımgelir. Zannediliyor ki, Hükümet, genel görüşmeden başka, siyasetini ve ieraatını ifade etmek için hiçbir prosedüre sahip değildir. Halbuki, tamamen aksine, Hükümet Senatodan ve senatörlerden gelen teşebbüsün dışında, kendisi, re'sen iç ve dış siyasetini, politikasını, her zaman Senato önünde açıklamak imkânına maliktir. İki madde sonra geleceğiz, müsaadenizle okuyorum: «İç ve dış politikaya ilişkin konularda Hükümet gündem dışı olarak Cumhuriyet Senatosuna her zaman kendiliğinden bilgi verebilir. Hükümetin açıklamasından sonra öncelikle muhalefet grupları sözeülerine söz verilir.» Görülüyor ki, Hükümet de kendisi, memleketi meşgul eden bir mesele hakkında gündem dışı gelip kürsüde vaziyeti açıklamak imkânına sahiptir. Genel görüşme istemeye muhtaç değildir. Fakat Hükümet bunu yapmıyor, pasif kalıyor, Cumhuriyet Senatosundan bir teşebbüs geliyor bir üye genel görüşme açılmasını istiyor ve mesele Senato kürsüsüne getiriliyor. Fakat mesele Senatoya gelirlgelmez, biraz evvelki misallerde olduğu gibi, derhal Hükümet meseleye el koyuyor. Senatörlerin fikirlerini ifade etmelerine imkân vermeden arkaarkaya, peşi-peşine konuşmak suretiyle meselenin tesirini azaltıyor, Sayın arkadaşım buyuruyorlar ki, «Ben söz vermedim, gene de vermem.» Eğer Sayın Sırrı Atalay ebedi Başkan olsaydı mesele yoktu, kendilerine itimadederiz, fakat biz ileriye de muzaf bir tüzük yapmaktayız.

Şimdi mâruzatımı hulâsa etmek lâzımgelirse; işin ortasını bulmak ve buradaki 6 rakamını üçe indirmek suretiyle maddenin kabulünü rica edeceğim. Fransız Tüzüğünde şöyle bir hüküm vardır, diyor ki: «Genel görüşme halinde önerge sahibi 30 dakika, diğer hatipler 20 şer dakika konuşurlar.» Böyle bir kayıt da konulmuş. Biz bunu koymaya lüzum görmedik. Bizde, konuşmaların süresinin daima, önergelerle tahdidedilmesi mümkün. Bu itibarla dondurmak istemedik. Öyle vaziyetler olur ki, 20 dakika az gelir. Senato, hatibi daha fazla dinlemeyi isteyebilir. Fakat böyle bir ihtiyaç duyul-

mazsa, verilen bir takrirle konuşmaların, 20 dakika, 15 dakika, 10 dakika ile kayıtlı olması mümkündür. Bunun için bu hükmü yüksek huzurunza getirmedik.

Komisyon adına maddedeki 6 kelimesinin 3 olarak düzeltilmesini teklif ediyoruz. Hürmetlerimle.

SIRRI ATALAY (Kars) — Geri mi alıyorlar, geri alıyorlarsa söz istiyorum.

BAŞKAN — Hayır üçe indiriyorlar, Buyurun Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Vaktinizi alıyorum özür dilerim. İçinizden hanginiz diyebilirsiniz ki, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası mükemmel ve bütün maddelerinden memnunuz. Hepimizin ayrı ayrı şikâyetlerimiz vardır. Temsilciler Meclisinde de aynen vâkı oldu; Sayın Orbay'ın Başkanlığında maddelerde sık sık çıkar söz alırdım. Arkadaşlarımın sabrını suiistimal etmek istemiyorum, şimdi de aynı durum karşısındayım, İktüzüğün müzakeresi sırasında arkadaşların vaktini aldığım için özür dilerim. İstiyorum ki, bu İktüzük mükemmel çıksın.

Mesele işin prensibindedir. Sayın Artus bana diyebilir mi ki, «Falan veya filân demokratik memlekette genel görüşmede şu kadar üye konuştuğundan sonra Hükümete söz verilir.» Garip şeyler bunlar. Biz prensibi vaz'edeceğiz. Mesele orta yolları bulmak değildir. Prensiplere ya sadık kalacağız, ya kalmıyacağız.

Sayın Özgüneş diyor ki, evvelâ mesele belirtilsin. Dikkat buyururlarsa, maddenin birinci fıkrası aynen şöyledir. Evvelâ önerge okunacak, önerge sahiplerinden birisi dilerse önergeyi açıklayacak, ondan sonra Hükümetle diğer üyeler de konuşma hakkına sahibolacaktır.

Ben ebedi başkan değil, ama Sayın Artus inşaallah, Başkan olur. Ama evvelâ bunu kendisi tatbik edemeyecektir. Çünkü aynı çatı altında kim olursa olsun bitaraflığın gerektirdiği mânevi ağırlığı bir tarafa bırakarak bunu tatbik etmez. Parlâmentonun gelenekleri İktüzükleri kadar kuvvetlidir, daha ehemmiyetlidir. Dondurmıyalım, prensipleri zedelemiyelim. Bütün İktüzüklerde genel görüşme bir statü ile tanzim edilmiştir. Bu hususta falan memlekette şu kadar üye konuştuğundan sonra söz verilir diye, biz de bu şekilde yapalım, demiyelim, lütfetsinler, kerem etsinler geriye alsınlar, bunu eski şekliyle daha evvel geçen maddelerin hükmü içe-

risinde bırakalım. Riyaset Divanları bitaraflık ölçüleri içerisinde, o havanın gerektirdiği şartlar içinde, elbette ki daha iyi tatbik ederler.

Demin arz ettim, yazıktır, Parlâmentonun haklarını kendilerine de vermek lâzımdır. Sayın Özgüneş arkadaşımızın dediği gibi Hükümetlere de şu veya bu şekilde taktik verilebilir; hukuki ve meşru ise Hükümetin de taktik hakkıdır. Üyelerin de, grupların da. Yalnız ölçü hukuki ve meşru olanak şartıyla. Mümkündür ki Hükümet de bazı taktikler yapabilir bu şekilde. Bütün parlâmentolarda bu vardır. Üyelerin de buna hakkı vardır, var olacaktır. Tüzüklerin kâğıtları dışında asıl hayatîyet veren parlâmentoların gelenekleridir. Bunu dondurmakta hiçbir fayda yoktur. Eğer tarafsız bir Başkanlık Divanı ile, eğer siyasi hayatın icaplarından korkan, ona hürmet gösteren bir Hükümetle karşı karşıya iseniz hiç korkmayın. Ama böyle bir Hükümet yoksa bunu koysanız da koymasanız da zaten bir şey ifade etmez. Fakat imkânları verelim. Geleneklere yol açalım, bunları geleneklerle halledelim. Çok teferruat, çok kayıtlıyı hükümler gelenekleri ortadan kaldırır. Asıl Parlâmentonun hayatîyetini gerektiren geleneklere meydan vermezsek bu, zorlamalara yol açar. Müsaade edin bu imkânları verelim.

İnşallah Sayın Artus'un başkanlığında tarafsız bir Riyaset Divanı bunları daha dirayetle yapar, ümidindeyim.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Özgüneş.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabii Üye) — Efendim, huzurunuzu tekrar işgal etmek mecburiyetinde kaldığım için özür dilerim. İktüzüklerin görüşülmesi dolayısıyla bu kürsüde, hangi memleketin İktüzüğünde varsa, «şu memleketin Parlâmentosunun İktüzüğünde vardır.» sözü çok tekrar edildi. Ben şu kanaatteyim ki, hiçbir İktüzük gökten inmemiştir. İnsanlar bu İktüzükleri kendileri yapmışlardır. İktüzükler ihtiyaç duyulduğu anda yapılmışlardır. Türk Parlâmentosunun İktüzüğü yapılırken, her hangi bir Batı memleketinin İktüzüğünden bir örnek göstermek mecburiyetinde değiliz. Biz ihtiyacını duyduğumuz şeyi burada koymak cesaretini göstermeliyiz. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Başka söz isteyen yok. Sayın Sırrı Atalay'ın taktirini tekrar okutup oylarınıza arz edeceğim.

Yüksek Başkanlığa

113 neü maddeden (varsa en az 6 üyenin konuşmasından sonra Hükümet dinlenir.) cümlesinin çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Kars

BAŞKAN — Takriri kabul edenler... Etmeyenler... Takrir kabul edilmemiştir.

Encümen Sözcüsü Sayın Artus, «en az 6 üyenin...» rakamından sonra, «en az 3 üyenin» konuşması şeklinde bir değişiklik teklif ettiler. Bunu oyunuza arz edeceğim. Bundan sonra da maddeyi oyunuza arz edeceğim.

6 üyenin, 3 üye olarak tenzil edilmesini kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

113 neü maddeyi tekrar okutuyorum.

Genel görüşmeye başlama

MADDE 113. — Genel görüşmeye, Başkanlıkça önergenin okutulmasıyla başlanır. Önerge sahiplerinin birisi, dilerse, önergeyi açıklar. Varsa en az üç üyenin konuştuktan sonra Hükümet dinlenir.

Önerge sahiplerinin ve diğer üyelerin görüşmeye katılmak haklarıdır.

BAŞKAN — Maddeyi bu şekliyle oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

Hükümet programı üzerinde görüşme

MADDE 114. — C. Senatosunda Hükümet programının okunmasından sonra tâyin edilen günde program üzerinde görüşme açılır. Grup sözcüleri ve üyeler program üzerindeki görüşlerini ifade ederler. Başbakanın bunlara vereceği cevapla görüşme nihayet bulur.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen? Buyurun Sayın Artukmaç.

SADIK ARTUKMAÇ (Yozgat) — Efendim, bu 2 neü bölüm, genel görüşmeyi ilgilendirmektedir. Halbuki müzakere konusu yaptığımız bu eski 119 neü ve yeni 114 neü madde ile yine 115 ve 116 neü maddelerin genel görüşme ile bir ilgisi yoktur. Kenar başlıkları okuduğumuz takdirde bu durum daha iyi anlaşılacaktır.

114 neü madde Hükümet Programı üzerinde görüşmeden bahsedilmekte, 115 neü maddede ieraya ilişkin temenni önergelerinden

bahsedilmekte, 116 neü maddede Hükümetin iç dış politika hakkında izahat vermesinden bahsedilmektedir ki, bu üç madde de genel görüşmeyi ilgilendiren mevzuların dışındadır. Şu duruma göre bu üç maddenin bu bölümden çıkarılmasını ve yeni bir bölüm olarak ele alınmasını veya da eski 158 neü maddede yazılı olan çeşitli bölümler kısmına konulmasının daha uygun olacağı mütalâasındaım. Komisyonun da bu fikrime iştirak edeceğini umarım. Bu hususta bir de önerge takdim ediyorum.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Madde hakkında başka söz isteyen? Buyurun Sayın Artus.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, şimdi okuduğumuz madde ile, bundan sonraki maddenin bu bahse konulmuş olmasının sebebi şu : Esas itibarıyla genel görüşme ile çok yakından ilgisi dolayısıyla bu bahse konmuş bulunuyor. Yalnız bahsin başında «genel görüşme» denmiştir. Buraya arkadaşımızı tatmin etmiş olmak için «Genel görüşme ve Hükümetin açıklama yapması» halleri gibi bir ilâve yapılabilir.

Bu üç maddeyi arkadaşımızın arzu ettiği gibi, sondaki 158 neü madde ile başlayan (çeşitli hükümler) kısmına konulması ise hiç eniz değildir. Çünkü, çeşitli hükümlerde; C. Senatosu binası, İktüzükte değişiklik yapılması, yürürlük tarihi, törenlere katılma v.s. gibi birtakım müteferrik hükümler yer almıştır. Çok tâli vaziyette olan bu hükümler arasında, Hükümet Programının okunması, görüşülmesi, Hükümetin açıklama yapmaya davet edilmesi, Hükümetin kendiliğinden iç siyaset, dış siyaset hakkında açıklama yapması gibi 1 neü derecede önem taşıyan problemlerin ta Tüzüğün en sonunda müteferrik hükümler arasına konulması uygun olmaz kanaatindeyim.

Mâruzatını hulâsa etmek icabederse arkadaşımı tatmin etmek için bu bölümün başına «ikinci bölüm genel görüşme ve Hükümetle ilişkin açıklamalar» şeklinde münasip bir şey ilâve edebiliriz.

BAŞKAN — Bu izahat sizi tatmin ediyor mu?

SADIK ARTUKMAÇ (Yozgat) — Komisyon sözcüsünün fikrine katılıyorum efendim.

BAŞKAN — O halde tensibederseniz sayın sözcü bir başlık hazırlar, onu oylarınıza arz ederim.

Madde hakkında başka söz isteyen Yok. O halde maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İcraya ilişkin temenni önergeleri

MADDE 115. — C. Senatosu üyeleri Hükümeti iç ve dış durum hakkında açıklamaya davet eden önergeleri verebilirler. Hükümetin açıklamasından sonra gerek önerge sahiplerine, gerekse başkalarına söz verilmez.

(İç ve dış durum olacak, sesleri) (Söz istiyoruz, sesleri).

BAŞKAN — Bir tashihi vardır efendim, evvelâ bu tashihi yapıyoruz. ondan sonra kanunatlarınızı izhar edersiniz.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, maddede şimdiki kenar başlıkla ilgili hüküm çıkarılmış fakat kenar başlığın düzeltilmesi unutulmuştur.

Bu başlık şu şekilde olacaktır : «Üyelerin Hükümeti açıklamaya yapmaya davet etmeleri, çünkü madden icraya ilişkin önerge mevzuu çıkarılmıştır.

BAŞKAN — Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY — (Kars) — Efendim, burada eski İçtüzükteki 202 nci maddenin tatbik şeklinin komisyon tarafından alındığını görmekteyiz. Üyeler, iç ve dış siyaset meseleleri hakkında Hükümetin açıklamada bulunması için önerge verecekler. Hükümet konuşacak, ve fakat gruplara ve sayın üyelere söz verilmeyecektir. İşte Parlâmento haklarını ve Parlâmento hukukunu yakından ilgilendiren bir mesele. Bunun tatbikatı şöyle oldu :

Not : 119 - milletvekilleri, Hükümeti iç ve dış durum hakkında demec veremeye davet eden önergeleri verebilirler. Hükümetin bu yolda verdiği demekten sonra gerek önerge sahiplerine ve gerek başkalarına söz verilmez.

Bu, tamamen politik bir taktik idi. Zira, Hükümet kendisini kuvvetli hissetmediği bir zaman ve Hükümet parlâmentoda açıklamalarda bulunduktan sonra, karşılıklı tartışmalarda kendisini kuvvetli hissetmediği bir za-

manda sarılacağı bir hükümdür. Bu hükme göre Hükümet gelip bir açıklamada bulunacak, ama, sayın gruplara ve sayın üyelere söz verilmeyecek.

Hemen bunun peşisıra 119 ncu not, eski İçtüzüğün tatbikatı sırasında, Dış politika-ya taallük eden hususlarda «Hükümet tarafından re'sen malûmat verildikten sonra muhalefet sözcülerine söz verildi. Bu tatbik edildi geçmiş devrede. Hükümet, kendisini kuvvetli saydığı parlâmentonun hazırlıksız olduğu bir zamanda, baskın şeklinde gelip izahat verdikten sonra, buyurun muhalefet sözcüleri, buyurun sayın üyeler, ben izahatımı verdim, artık siz konuşunuz, diye.

Böyle bir şekil, böyle kötü bir tatbikat şeklini 2 madde içinde komisyon huzurunza getirmiş bulunmaktadır.

Önerge sahipleri Hükümeti dâvet edecekler, iç ve dış politika konularında Hükümet gelecek açıklamada bulunacak, ondan sonra gruplara ve sözcülere söz verilmeyecek. Fakat, bir sonraki maddede de Hükümet kendiliğinden gelip izahat verdiği takdirde yani Hükümet kendini kuvvetli, muhalefeti kuvvetsiz hissettiği zamanda, buyurun size söz veriyoruz, denecek. İşte Parlâmento hukukuyla yakından ilgili bir hakkınız komisyon geçmişin kötü bir tatbikatını getirmiş bulunuyor. Bunun için ben bir önerge veriyorum. 115 nci maddenin son cümlesinde «gerekirse önerge sahiplerine ve diğer üyelere söz verilir» şeklinde bir değişme yapılmasını arz ve teklif ediyorum. Böylelikle Hükümet iç ve dış meselelerde bir açıklamada bulununca, sayın üyeler ve grup sözcülerinin de söz hakkı bulunabilsin. Zannederim komisyon bunu reddedecek hiçbir mantıkî sebep bulamayacaktır. Çünkü bütün İçtüzüklerde tanınmış bir haktır. Bu hakkın komisyon tarafından bağışlanması lâzımgelir.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Sayın İncoğlu.

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar) — Ben de aynı şekilde bir önerge hazırlamıştım. O önergeye katılıyorum. Söz istemiyorum.

BAŞKAN — Aynı fikre iltihak buyuruyorsunuz, değil mi?

MUSTAFA YILMAZ INCEOĞLU (Afyon Karahisar) — Evet efendim.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

115 nci maddenin son cümlesindeki (önerge sahiplerine ve diğer üyelere söz verilir) şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Kars

Sırrı Atalay

2 nci fıkra : (5 nci satırdan itibaren) Hükümetin açıklanmasından sonra önerge sahiplerine ve diğer üyelere söz verilir.

SIRRI ATALAY (Kars) — «Gerekirse» tâbiri çıkarıyorum.

BAŞKAN — Buyurun sayın Artus.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SOZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, Sırrı Atalay arkadaşının gayet hakkı vardır. Böyle bir hüküm eski tüzükte hakikaten mevcuttur. Tatbikat bakımından, emsal notu olarak yazılmış bir not da mevcuttur. Tabiiyle tatbikatta antidemokratik olduğu, Meclisin haklarını tazyideder mahiyette olduğu aşikârdır. Şimdi bize «Peki o halde niye aldınız» sorusu mukadderdir. Bunun cevabı şu : O zaman, eski Anayasa rejiminde genel görüşme mevcut değildi. Genel görüşme mevcudolmadığı için Hükümetin böyle bir açıklama yapmasına dair verilmiş olan önerge üzerine Hükümet gelip açıklamada bulunduktan sonra önerge sahibinin pek tabii olarak fikirlerini ifade etmesine izin verilmesi zaruri idi. Buna rağmen o zaman bu yola gidilmemiş, bu terviç edilmemiş ve yalnız Hükümet konuşturulmuş, önerge sahibi konuşturulmamış.

Biraz evvel kabul buyurduğunuz maddelerle her zaman, Senato üyesi Hükümetin icraatı ve siyaseti hakkında genel görüşme açılmasını istemek hakkına sahiptir. Böyle bir hak tanındığına ve genel görüşme etraflı bir şekilde tanzim edildiğine göre, Hükümetin acele bir mesele hakkında izahat vermesinden sonra önerge sahibi ve önerge sahibinden sonra senatörler konuşurlarsa o zaman, biraz evvel kabul buyurduğunuz eski 117 nci maddede yazılı şartların dışında kısa yoldan, arka kapıdan bir genel görüşme imkânı açılmış olur. Sizi temin ederim ki, bu takdirde, hiç kimse 116 ve 117

nei maddelerdeki usule baş vurmaz. Çünkü orada birtakım müddetler var, prosedürler var. Kimse bunlara başvurmaz. Daima bu yolla, şimdi görüşmekte olduğumuz madde ile genel görüşmeyi yüksek huzurunuzla getirir. Bu itibarla parlamento hukukunu takyit kâtiyen bahis konusu değildir. Parlâmentonun yetkileri yukarıda kabul buyurduğunuz maddelerle sağlanmıştır. Bu madde ancak bâzı âcil vaziyetlerde işliyecektir. Bu âcil vaziyetlerde Hükümet kendiliğinden bir açıklama yapmayı arzu etmiş olabilir. Maksat, böylece Hükümete açıklama yapmak imkânı vermek ve Hükümetin açıklama yapmasını sağlamaktan ibarettir. Tabiiyle böyle bir açıklamadan sonra enforme olan, bilgi almış olan Senato isterse 111 ve 112 nci maddelerdeki prosedüre göre genel görüşme açmak hakkına sahiptir. Binaenaleyh, yeni Anayasa rejimi yeni bir yol getirdiğine göre, bunun eski bir kayıtlama olduğundan, söz ederek yeni rejimde bu kayıtlamayı kaldıralım demek caiz değildir. Bendeniz, maddenin matlubunda yapılacak değişiklikte aynen kabul edilmesinin faslın arz etmiş olduğu bütünlük ve ahenk bakımından, çok yerinde olacağı, kanaatindeyim. Aksi takdirde bu maddenin tamamen çıkarılması lâzımgelir ve yalnız genel görüşme ile iktifa edilmesi icabeder. Ancak biraz evvel arz ettiğim gibi, bu madde çok mahdut bâzı istisnai ihtiyaçlara cevap vermek için konmuştur. Maddenin çıkarılması da bu bakımdan zararlıdır. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sayın sözünün hazırladığı maddelerle kendisine cevap vermek benim için güç bir mesele.

Genel görüşme nedir? Hükümetin veya bir Bakanın siyaset ve icraatıyla ilgili bir konunun görüşülmesidir. Dikkat buyurun. Nedir genel görüşme? Hükümetin veya bir bakanın siyaset ve icraatıyla ilgili bir meseledir. Burada nedir? Hükümetin dış ve iç politika hakkındaki izahatıdır. Birbirinden çok farklıdır.

Burada, Türkiye'nin zirai meselesi hakkında genel görüşme açtık. Şimdi, zirai meseleden dolayı izahat istiyemiyeceksiniz. Buradaki husus Türkiye'nin iç ve dış politikası hakkında bir açıklama istemektir. Büyük, açık fark var mı? Var.

Sonra ne diyor sözcü? Hükümet, böyle bir talep veya önerge olduğu zaman gelsin konuşsun fakat parlamento üyeleri ve sözcüler konuşmasın. Fark vardır. Maddenin bir faydası olacaktır. İç ve dış politika hakkında Hükümete, «gel izahat ver» denir. Ama, Doğudaki kuraklık hakkında genel görüşme veya sel felâketi hakkında bir genel görüşme olur. İç ve dış durum hakkında Hükümetten izahat istenecek. Mesele ikinci noktaya gelecek. Yalnız Hükümet izahat versin ve gitsin. Olmaz böyle şey. Yani ringte biri diğerinin ayağından tutacak fakat diğeri uzakta kalacak ve ona bir şey yapamıyacak. Böyle güreş olmaz. Bu sebeptendir ki, takririmde ısrar ediyorum. Hükümet izahat verdikten sonra gruplar ve sayın üyeler konuşma hakkına sahibolsunlar.

BAŞKAN — Sayın Suat Seren'in bir önergesi vardır; onu da okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

115 nci maddenin son fıkrasının :

«Hükümetin açıklamasından sonra önerge sahiplerinden birisine ve grup sözcülerine göre söz verilir.» şeklinde tadilini arz ve teklif ederim.

İsparta
Suat Seren

SIRRI ATALAY (Kars) — Ben de iştirak ederim.

BAŞKAN — Komisyon sözcüsü ne düşünüyor?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — «Önerge sahiplerinden birisine söz verilir» denirse, buna katılırız.

BAŞKAN — Grup sözcüleri tâbiri de var, önergede.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sözcüler de olursa, olmaz efendim.

BAŞKAN — O halde Sayın Seren'in önergesini tekrar okutup oyunuza arz edeceğim.

(Cumhuriyet Senatosu İsparta Üyesi Suat Seren'in önergesi terar okundu.)

BAŞKAN — Önergeyi oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

O halde bu tadille maddeyi oyunuza arz ediyorum. Maddeyi bu tadille kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Hükümetin iç ve dış politika hakkında izahat vermesi

MADDE 116. — İç ve dış politikaya ilişkin konularda Hükümet gündem dışı olarak C. Senatosuna her zaman kendiliğinden bilgi verebilir. Hükümetin açıklamasından sonra öncelikle muhalefet grupları sözcülerine söz verilir.

BAŞKAN — Buyurun Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Gayet kısa mâruzatta bulunacağım. Hükümet re'sen, kendiliğinden gelip de izahat verdiği takdirde söz verme imkânı gruplara oluyor ama, gruplar hazır değillerse, Hükümet, belli olmayan bir zamanda gelip, meselâ Hariciye Vekili en kritik bir zamanda gelip, «ben izahat vereceğim» diyebilir. Fakat, bu hususta grupların veya üyelerin hazırlıkları yoktur. Mehil isterlerse, kendilerine bir birleşim sonra cevap verme hakkı tanınmalıdır. Meseleler ezbere dayanan şekilde değil, fikirlerle cevaplandırılmalıdır.

Bu hususta bir de takrir veriyorum, ve diyorum ki, «gruplar cevap hazırlığı için mehil isterlerse, konu ertesi Birleşim gündemine alınır ve görüşülür»

BAŞKAN — Madde hakkında başka söz isteyen var mı? (Yok sesleri)

Sayın sözcü, katılıyor musunuz?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Takrir okunsun efendim, ondan sonra fikirlerimi arz edelim.

BAŞKAN — Sırrı Atalay arkadaşımızın takririni okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

116'nci maddeye aşağıdaki hususun son fıkrası olarak eklenmesini arz ve teklif ederim.

Gruplar cevap hazırlığı için mehil isterlerse, konu ertesi birleşim gündemine alınır ve görüşülür.

Kars
Sırrı Atalay

BAŞKAN — İltihak buyuruyor musunuz?
İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Takdire bırakıyoruz.

BAŞKAN — Genel Kurulun takdirine terk ediyorlar. O halde tavrı oyununda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maddeyi bu ilâve ile birlikte oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

SIRRI ATALAY (Kars) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

SIRRI ATALAY (Kars) — Bu bölümün ismi genel görüşme ve Hükümetle ilişkin meselelerdir. Bölüm henüz kesin şeklini almamış olduğuna ve komisyonun tanzim edeceğine göre, İçtüzükte mevcud olmayan bir hususun ek madde olarak alınmasını istihham edeceğim. Madde şudur :

«Başbakan ve Hükümet üyeleri C. Senatosu üyesi olmasalar dahi toplantılarda bulunmak hakkına sahiptirler ve talep halinde bulunmaya meleri gerekir.»

Başbakan ve Hükümet üyelerinin her istediklerinde C. Senatosu Genel Kurulunca dinlenmeleri gerekir,

Her hangi bir meselede, biraz evvel Sayın Güzey'in gündem harici ortaya koyduğu mesele gibi, bir hususta, Hükümet ben hazırım konuşacağım, dedikten sonra kendisine gündem dışı konuşmadan ziyade cevap verebilmek için bir hakka sahibolma imkânı verilir. Yani bir taraftan kendilerine bir külfet yüklensin, kendileri C. Senatosu üyesi olmasalar dahi toplantılarda bulunma hakkına sahiptirler ve talep halinde ve C. Senatosu istediği zamanda bulunmaya mecburdur diye bir külfeti yüklendiğimiz zaman karşısında da Hükümete her hangi bir mesele hakkında, bir gündem dışı konuşma mevzuubahsolduğu zamanda talep vâkı olduğu zaman, konuşma imkânı verelim, şeklinde bir maddenin, faydalı olur mülâhazasıyla, eklenmesini istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Atalay'ın bir ilâve madde teklifi vardır, bunu okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Aşağıdaki hususun yeni madde olarak İçtüzüğe alınmasını arz ve teklif ederim.

Kars

Sırrı Atalay

Başbakan ve Hükümet üyeleri C. Senatosu üyesi olmasalar dahi toplantılarda bulunmak hakkına sahiptirler ve talep halinde bulunmaya mecburdurlar.

Başbakan ve Hükümet üyelerinin her istediklerinde C. Senatosu Genel Kurulunca dinlenmeleri gerekir.

BAŞKAN — Komisyon.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUŞ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Hükümet üyelerinin, Cumhuriyet Senatosundan olmasalar bile hazır bulunacaklarını derpiş eden hükümler, daha evvel yukarıda geçmişti ve kabul buyurmuştunuz. Bu itibarla, Cumhuriyet Senatosu üyesi olmasalar bile Hükümet üyeleri Senatoya girebilirler, şeklinde bir hüküm sevk etmeye lüzum yoktur. Hiçbir memlekette de buna lüzum görülmemiştir. Bizim memleketimizde de buna ihtiyaç yoktur. Çünkü bunu ifade eden hükümler mevcuttur, şimdi arz edeceğim, eski 57 nci maddeyi okuyorum :

MADDE 57. — Başbakan yahut onun yetki verdiği bir bakan veya birinci derecede sorumlu daire âmirlerinden biri; Hükümet adına düşüncesini bildirmek üzere, her görüşmenin başından sonuna kadar hazır bulunur. Bundan başka bir bakanlıkla ilgili tasarrufların görüşülmesi sırasında bakanın yahut onun namına birinci derecede sorumlu daire âmirlerinden birinin bulunması şarttır. Bulunmazlarsa, görüşme, bir defaya mahsus olmak üzere gelecek toplantıya bırakılır.

Şimdi bu hükmün tekrar buraya konması aynı şeyi bir kere daha tekrar etmek olacaktır. Sonra, arkadaşım bir de ayrıca Hükümetin cevap vermesine ait bir fıkra ilâvesini de teklif etmektedirler. Buna da lüzum yok. Çünkü Hükümetin Senatoya bilgi vermesine taallük eden hükümler dünden itibaren konuşma mevzuu olmaktadır. Sorudan başlayarak, genel görüşme, Hükümet programı üzerinde görüşme, üyelerin Hükümeti açıklama yapmaya davet etmeleri ve Hükümetin kendiliğinden açıklama yapmasını da biraz evvel kabul buyurduğunuz maddelerle sağladınız. Hükümetin iç ve dış meseleler üzerinde daima Senatoyu tenvir etmesi hususlarını kabul buyurdunuz.

Bütün bu hükümler mevcutken bu ilâveyi buraya yapmaya gerek kanun tekniği bakımından gerekse bir ihtiyaç da bulunmaması bakı-

mından katiiyen lüzum görmüyoruz. Kabul edilmemesini istirham ederim.

BAŞKAN — Sayın Sözcü, Sayın Sırrı Atalay arkadaşımızın teklifinin haşiv olduğu kanaatinde. Bu itibarla önergeyi okutup reylerinize arz edeceğim.

(C. Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Üçüncü Bölüm

C. Senatosu Araştırması

MADDE 117. — C. Senatosu araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen?.. Yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Araştırma isteğinin şekli

MADDE 118. — Üyeler veya komisyonlar, araştırma yapılmasını Başbakanlıktan yazı ile isteyebilirler.

Bu istek, Başkanlıkça Genel Kurula arz olunur ve Hükümete bildirilir; Genel Kurulda okunmasını takibeden ikinci birleşimin gündemine alınır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen? Yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Araştırmaya ait görüşme ve Araştırma Komisyonu

MADDE 119. — C. Senatosu araştırmasına ait görüşmede; önce önergeyi verenler, sonra Hükümet adına konuşacak bakan dinlenir. Neticede, «Araştırma Komisyonu» kurulup kurulmamasına işari oyla karar verilir.

Araştırma Komisyonu Genel Kurulca seçilecek en az beş üyeden teşekkül eder veya mevcut komisyonlardan birisi bu işle görevlendirilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen? Âmil Artus, buyurun.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Burada bir tabı hatası olmuştur. Beş çıkacak, üç olacaktır. En az üç üye, dört, beş, altı olabilir.

BAŞKAN — İkinci fıkranın ikinci satırındaki «en az beş» in «en az üç» şeklindeki tasahihle maddeyi oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Araştırma Komisyonunun görev süresi

MADDE 120. — Araştırma Komisyonunun görev süresi iki aydır. Bu süre, Genel Kurulca uzatılıp kısaltılabilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen yok. Maddeyi oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Araştırma Komisyonunun yetkileri

MADDE 121. — Araştırma Komisyonu; bakanlardan ve ilgili gördüğü herkesten bilgi alabilir.

Araştırma bitmeden araştırma konusu hakkında Hükümetten soru sorulamaz.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Efendim, buradaki (bakanlardan) kelimesinin «bakanlıklar» olarak düzeltilmesi lâzımdır. Zira doğrudan doğruya bakandan malûmat istediğimiz zaman bir isticvap mahiyetini alır.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Söz konusu olan bir isticvap değildir, bilgi almaktır. Bir konuda bakanı bırakıp daire başkanından bilgi istemek, protokol bakımından hiç de hoş değildir. Neticede bu, yine bakanın malûmatı tahtında daire reislerinden alınacaktır.

BAŞKAN — Sayın Atalay, tatmin edildiniz mi?

SIRRI ATALAY (Kars) — Hayır, ısrar ediyorum; kelimenin «bakanlıklar» olması lâzımdır.

BAŞKAN — Sayın Atalay'ın teklifini okutup oyunza arz edeceğim.

Yüksek Başkanlığa

121 nci maddedeki (bakanlardan) kelimesinin (Bakanlıklardan) olarak değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Kars

Sırrı Atalay

BAŞKAN — Tavriri reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

O halde komisyonun maddesini olduğu gibi reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Araştırma Komisyonunun raporu

MADDE 122. — Araştırma Komisyonu, raporunu, kanaati ile birlikte C. Senatosu Başkanlığına sunar. Bu rapor, Başkanlığa verildiğinden itibaren üç Birleşim içinde gündeme alınır.

BAŞKAN — Madde üzerinde sayın Atalay'ın bir önergesi var, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

122 nci maddeye aşağıdaki metnin son fıkra olarak eklenmesini arz ve teklif ederim.

Kars

Sırrı Atalay

Bu rapor üzerine görüşme açılır.

BAŞKAN — Sayın Atalay.

SİRRİ ATALAY (Kars) — Araştırmaya karar veriyoruz. Heyet gidiyor. Raporu hazırlıyor. Rapor gündeme alınıyor. Rapor üzerinde ne yapılacaktır? Yok. Rapor üzerinde görüşme açılacaktır. Buna dair bir hüküm yoktur. Rapor gündeme alınır. Diyor ve bırakıyor. Hüküm yoktur. Halbuki bu rapor üzerinde görüşme açılır. Buna dair bir fıkra ekliyorum.

BAŞKAN — Sayın Sözcü.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, komisyonda evvelce böyle hüküm konmuştu.

Rapor üzerinde genel görüşme açılır diye. Arkadaşlar, tabii telâkki ettiler, çıkarıldı. Bu ilâveye katılıyoruz.

BAŞKAN — Bu ilâveye sayın sözcü katılıyor. Takriri tekrar okutup reylerinizi istihsal edeceğim.

(C. Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın 122 nci maddeyle ilgili önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Önergeyi kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maddeyi bu ilâve ile oylarınıza arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Madde bu ilâve ile kabul edilmiştir.

Dördüncü kısma geçiyoruz.

Dördüncü Kısım

C. Senatosu üyelerine ait hükümler

Birinci Bölüm

Yasama dokunulmazlığının kaldırılması

isteği ve Alt Komisyon

MADDE 123. — Bir üyenin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ait istekler mahkemeler veya savcılıklardan Adalet Bakanlığına intikal ettirilir.

Adalet Bakanlığı, durumu, gerekçeli bir tezkere ile Başbakanlık yoluyla C. Senatosu Başkanlığına bildirir.

Başkan, bu yazıyı Anayasa ve Adalet Komisyonuna havale eder.

Anayasa ve Adalet komisyonlarınca beş kişilik bir alt komisyon kurulur.

Komisyon başkanı, siyasi parti gruplarının C. Senatosundaki kuvvetlerine göre alt komisyona ne kadar üye ile katılacaklarını tesbit ederek durumu üyelere bildirir. Alt komisyona üye seçimi buna göre yapılır.

Alt komisyon, kendisine gizli oyla bir başkan ve bir sözcü seçer, bütün kâğıtları inceler ve ilgili üyeyi dinler, tanık dinliyeemez.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Buyurun Sayın Seren.

SUAT SEREN (İsparta) — Yerimden arz edeceğim : Yukarda «Anayasa ve Adalet Komisyonunca denildiği halde aşağıda «komisyonlarınca» denilmiştir. Bunun «komisyonunca» olması gerekir.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — İştirak ediyoruz efendim, «Komisyonunca» demek lâzımdır.

Sonra bunu takibeden fıkranın ikinci satırı «... komisyon başkanı, siyasi parti gruplarının Cumhuriyet Senatosundaki kuvvetlerine göre...» diyor. Buradaki «kuvvetlerine göre» kelimesini «oranlarına göre» şeklinde düzeltmek lâzımgelir.

BAŞKAN — Evet efendim, maddeyi bu şekildeki tashihleriyle birlikte oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Alt Komisyonun raporu

MADDE 124. — Bir C. Senatosu üyesine suç teşkil eden bir fiil isnad edilir ve alt komisyon ilgili üye hakkında yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını uygun görürse bu konuda gerekçeli bir rapor düzenliyerek Anayasa ve Adalet komisyonuna sunar

Alt komisyon, üyenin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını uygun görmediği takdirde, kovuşturma veya yargılamanın dönem sonuna bırakılması hakkında bir rapor düzenliyerek Anayasa ve Adalet Komisyonuna sunar

Anayasa ve Adalet Komisyonu, alt komisyon-
dan gelen rapor üzerinde görüşerek bir karar verir ve neticeyi Genel Kurula arz eder

Genel Kurul bu konuda kararını verir

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen?

Buyurun Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Burada üzerinde dikkatle durmamız lâzımgelen önemli bir mesele vardır. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında nasıl bir ölçü, nasıl bir tutum olacak, yahut kaldırılmaması cihetine Alt Komisyon nasıl gidecek? Komisyonun hazırladığı metne göre Anayasa ve Adalet komisyonlarından seçilen beşer kişilik üyelerden kurulu Alt Komisyon yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına kaani olursa kaldıracak. Fakat bunun ölçüsü ne olacaktır? Mühim olan ve asırlar boyunca memleketlerin hukuklarında tartışılan birçok meselelerden biri de bu idi. Duguit'ten zamanımıza kadar en çok hukuku işgal eden meselelerden birisi yasama dokunulmazlığının kaldırılması meselesi idi. Nasıl kaldıracak veya nasıl kaldırmıyacak?...

Bizim eski Anayasamızda da yasama dokunulmazlığının nasıl ve ne şekilde kaldırılacağına dair bir hüküm yoktu. Şimdiki İktüzüğümüzün 1957 değişikliğine kadar tatbik edilen şekli şu idi; eski Anayasamızın 12 ve 27 nci maddelerinden birisi, milletvekilinin seçilmesine mâni olan halleri sayardı; «Şu, şu suçları işleyenler milletvekili olamazlar.» diye, diğeri de milletvekili iken meselâ rüşvet gibi bir suçtan dolayı takibata uğrarsa milletvekilliğinden ıskatıma dair idi. Bu suçlardan dolayı zan altında bulunan kimseler hakkında, Alt Komisyon, bu sayılan suçları işlemiş ise, dolandırıcılık, rüşvet, zimmet, irtikâp gibi ağır cezalı suçları işlemiş ise, Alt Komisyon yasama dokunulmaz-

lığını kaldırmaya karar veriyordu. Sayılan suçlardan değilse devre sonuna bırakıyordu. Bu bir ölçü idi; yani siyasi hayatın gelişmeleri içerisinde iktidar, muhalefet mücadelelerinde, teminatı olmayan müesseselerde yasama dokunulmazlığı ehemmiyet kazanır. Burada yasama dokunulmazlığının kaldırılıp kaldırılmaması hususunda münakaşa edilir ve birçok memleketlerde bunun için ölçüler konmuştur. Meselâ Finlândiya'da yasama dokunulmazlığının kaldırmak için salt çoğunluk kâfi değildir, 4/5 oyu şart koşan hiç olmazsa şu şu suçlar diye sayılmıştır. Fransa'da en çok üzerinde durulan husus, siyasi iktidarın, her türlü tesirinden uzak ciddi bir tahkikat mevzuubahis ise, yasama dokunulmazlığı o zaman kaldırılır idi. Şunun bunun münakaşalarıyla hukuka getirdikleri esas bu idi. Bizde de bir ölçü var idi. Eski Anayasamızın 9 ve 12 nci maddeleri. 1957 İktüzük değişikliğinde bu hüküm kaldırıldı. Ölçü olmayacak, siyasi çoğunluğun takdirine bırakılacaktı. Yasama dokunulmazlığının kaldırılıp kaldırılmaması hususunda hiçbir ölçü olmayacak, siyasi çoğunluğun takdirine bırakılacak, dilerse kaldıracak, dilemezse kaldırmıyacak. 1957 İktüzük değişikliği ile böyle bir hükümle karşı karşıya geldik.

Şimdiki Anayasamızın 78 nci maddesinde yasama dokunulmazlığını hüküm altına alır. Temsilciler Meclisinde bulunan kıymetli arkadaşlarım hatırlarlar ki, orada yasama dokunulmazlığının kaldırılması ile beraber ayrı bir hüküm de gelmişti. Yasama dokunulmazlığı kaldırılan bir üyenin tevkihi bahis mevzuu olsa veya olmasa, yargılaması mevkufen olmasa dahi, serbest olarak mahkemeye gitse dahi, yasama dokunulmazlığı kaldırıldığı takdirde, Meclis faaliyetlerine iştirak edemezdi. Komisyon bu şekilde Heyeti Umumiye'ye getirmiş idi. En çok teşrii masuniyeti kalkan bir milletvekili olarak, dört defa teşrii masuniyetimin kalmış olmasının ıstırabını çekmiş olarak, bunun mücadelesini yaptım. Mücadele ettim, maddeden çıkarıldı, ama, şimdi ölçü yok. İç Tüzükte ölçü yok, nasıl kaldırılacak? Hangi hallerde kaldırılacak, hangi hallerde kaldırılmıyacak? Komisyon bize hiçbir ölçü getirmemektedir. İktüzükte bir kıstas ve ölçü, hiç olmazsa her hususu kapsıyacak olmasa dahi Alt Komisyona ışık tutacak ve ona istikamet verecek bazı kıstasları vermek mecburiyeti vardı.

Komisyon bu kıstasları getirmemiş bulunmaktadırlar. Mesele; Anayasanın 68 nci maddesinde Türkiye Büyük Millet Meclisine üyeliğe seçilmeye mâni olan nitelik yani yeterlik hususunda maddede geçen suçlar eğer yükletilmişse bundan dolayı üye zan altında ise; ciddi bir tahkikatın neticesine varıyorsa komisyon, bu suçlardan dolayı kaldıracağını, ama bunun dışında olan suçlardan ise kaldıramayacağını. Yani teşriî organın üyelerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasını tamamen takdire bırakan geniş takdir yetkileri vermiyelim, bir ölçü ile bağliyalım. Anayasanın 68 nci maddesinde derpiş edilen suçlardan biri isnadediliyorsa ve ciddi bir tahkikata da dayanıyorsa Alt Komisyon yasama dokunulmazlığını kaldırsın, bunların dışında ise kaldırmasın. Bu ölçüyü Alt Komisyona vermek mecburiyetindeyiz. Bunun içindir ki, bir önerge veriyorum ve önergem bu hususta bir ölçü olarak alınmasını rica ediyorum. Zannedersen komisyon da buna katılır ve katılması da yerinde olur. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Turhangil.

FİKRET TURHANGİL (Aydın) — Efendim, ben deniz komisyondan bir noktanın nasıl halledileceğini sormak zarureti hissediyorum. Tetkik etmekte olduğumuz madde ile Anayasanın 70 nci maddesi karşılaştırılırsa, içimizde bulunan Tabii senatörlerin, (Anayasanın 70 nci maddesine göre Cumhuriyet Senatosunun tabii üyeleridir.) «Tabii üyeler Cumhuriyet Senatosunun diğer üyelerinin tabi oldukları hükümlere tabidir» denmektedir. Ancak, tetkik etmekte olduğumuz bu madde bir devre (dönem) sonraya, meselenin yasama dokunulmazlığı bakımından talikini âmirdir. Tabii üyelerin, yeni Anayasamızın muayyen maddeleri murvacehesinde devreleri bahis konusu bulunmadığına ve diğer senatörlerin tabi oldukları aynı hükümlere tabi olduklarına göre senatörlük vazifelerini ifa ettikleri bir esnada Adliye Vekâletinden veya mahkemeler yolu ile Başvekâletten gelecek her hangi bir hal karşısında Alt Komisyonun ne şekilde hareket edeceği hususunda her hangi bir işarete raslamamaktayız. Madem ki, diğer senatörlerin tabi oldukları hükümlere tabi olacakları Anayasanın 70 nci maddesinde sarahatle beyan edilmiştir. Komisyonun kanaatimce bu maddeyi Senato Meclisini teşkil eden ve Ana-

yasa dokunulmazlığının birgün içimizde bulunan Tabii üyeleri de şumulü içerisinde temenni edilmez, fakat vâkı olması muhtemel olduğuna göre, bu hususta da ne şekilde hareket etmek gerektiğinin İctüzüğe bir fıkra halinde dercedilmesinin, iktiza ettiği aşikârdır. Bu bakımdan maddenin bu çerçeve dâhilinde tetkiki yönünden geri alınmasına dair tavrımızı de, eğer komisyon muvafakat etmezse Yüksek Başkanlığa arz edeceğiz.

BAŞKAN — Bu madde hakkında söz isteyen yoksa, evvelâ Sayın Atalay'ın tavrını, okutacağım sonra komisyonun noktai nazarını rica edeceğim.

Yüksek Başkanlığa

129 ncu maddenin aşağıdaki şekilde tedvinini arz ve teklif ederim.

Kars

Sırrı Atalay

Bir C. Senatosu üyesine T. C. Anayasasının 68 nci maddesinde sayılan suçlardan biri isnatlanır ve Alt Komisyonda incelemeler sonunda isnadın ciddi oluşuna kanarsa, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dair gerekçeli raporu düzenliyerek Anayasa ve Adalet Komisyonuna sunabilir. Alt Komisyon, üyenin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını uygun görmediği takdirde, kovuşturma veya yargılamanın dönemi sonuna bırakılması hakkında bir rapor düzenliyerek Anayasa ve Adalet Komisyonuna sunabilir. Adalet ve Anayasa Komisyonu üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ancak yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verebilir.

BAŞKAN — Komisyon.

İCTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, Anayasamız bu konuda «şu gibi hallerde yasama dokunulmazlığı kaldırılır» diye bir açıklama yapmıyor. Bundan evvelki Anayasa da böyle idi. Onda da ne gibi hallerde yasama dokunulmazlığının kaldırılacağına dair bir hüküm yoktu, mesele tamamen meclislerin takdirine bırakılmış vaziyette idi. Bugünkü Anayasamızın 79 ncu maddesi, «Seçimden önce ve sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir Meclis üyesi, kendi Meclisinin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz» hükmünü koyuyor. Gö-

rülüyor ki, Anayasa da keyfiyet tamamen Meclisin takdirine bırakılmıştır. Bundan evvelki Anayasamızda da böyle idi. Fakat buna rağmen eski İktüzükteki bugün de yürürlüktedir. Sırrı Atalay arkadaşımızın arzuladığı şekilde bir hüküm mevcuttu, halen de mevcut. Deniliyor ki, İktüzükte, «milletvekili seçilmesine mâni bir suç isnat edilmişse bu takdirde Alt Komisyon yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verir.» Yani, Alt Komisyonun tamamen takdir hakkını kaldırmaktır. Bu suretle eski İktüzük yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını mecburi sayan bir hüküm ihtiva ediyor ve eski Anayasanın maddelerine atıf yapıyor. «Bir mebusa Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ve 27 nci maddelerinde mevzuubahsolan memnu fiillerden biri isnad olunur ve İhbari Encümen tetkikat neticesinde buna kanaat hâsıl ederse teşriî masuniyetin ref'i lüzumuna dair müdellel bir mazbata tanzim ve Muhtelit Encümene takdim eder»

Bu konuyu biz uzunboylu tetkik ettik. Anayasanın açıklama yapmaması karşısında ancak tüzüğe böyle bir kayıt koymak yerinde midir, değil midir diye düşündük... Ve pek tabii olarak başka memleketlerdeki vaziyeti inceledik. Başka memleketlerin de kanunlarında ve tüzüklerinde bu konuda bağlayıcı bir hüküm konmamıştır. Sadece Anayasa hukukundaki prensiplerle yetinilmiştir. Anayasa hukukundaki prensiplere gelince; ekseriyetin kabul ettiği prensip vardır; daha zayıf olan ve ekseriyetin iltifat etmediği prensip vardır. Ekseriyetin iltifat ettiği prensibe göre, isnadedilen suç, o mahiyette bir fiil olacak ki, mebus seçilmesine veya senatör seçilmesine mâni olsun olmasın, fiilin kamu oyunda yarattığı tepkiler o tarzda olacak ki, mebusun veya senatörün gerek kendi onörü bakımından ve gerek memleketteki huzurun teessüsü bakımından dokunulmazlığının kaldırılması gerekli görülecektir. Bundan başka, ceza takibatının, Parlâmento üyesinin yasama hürriyetini ortadan kaldırmak için bir siyasi baskı vasıtası olarak tahrik edilmemiş olması lâzımdır. Kıstas bundan ibarettir. Ancak bu gibi hallerde dokunulmazlığın kaldırılması cihetine gidiliyor. Yabancı parlâmentoların buna ait tatbikatı olduğu gibi yabancı kitaplarda da hâdise ve isim zikretmek suretiyle

birçok emsaller vardır. Vaziyet böyle olunca, biz bu tüzük içinde, böyle, alt komisyona direktif vermek suretiyle işi dondurmaya doğru bulmadık. Öyle fiiller isnadedilir ki, hakikaten sübutu halinde, senatörün seçilmesine mâni bir fiil olabilir. Fakat, koğuşturma siyasi tazyik maksadiyle yapıldığı için hâdisenin mahiyeti itibarıyla, bu fiilden dolayı, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında isabet olmayabilir. Buna mukabil, seçilme yeterliğine tesiri olmayan haller de vardır. Fakat bu fiiller de yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını kati bir zaruret halinde kendisini gösterebilir.

Binaenaleyh işi böyle maddenin içinde dondurmaktansa her hâdiseye göre takdir yetkisi bırakmak suretiyle maddeyi tanzim etmeyi uygun bulduk. Nitekim, 1957 tadilinde bu maddenin eski şeklindeki kayıtlar çıkarılmıştır. Ve kanaatimce, 1957 tadilinin birçok hatalı maddeleri arasında bu maddeye taallük eden kısım en isabetli olarak, en doğru olarak yer almıştır.

Arkadaşım, tabii üye arkadaşların durumu hakkında bir soru sordular; tabii üye arkadaşların üyelik sıfatları devam ettiğine göre, devre sonuna bırakılma meselesi nasıl halledilecek? Hiç şüphesiz böyle bir hal vukuunda alt komisyon ve Senato bu durumu da nazara alarak kararını verecektir. Anayasamızda bu suale cevap teşkil eden açık bir hüküm mevcut değildir. Fakat bunun mevcudolmaması meselenin muallâkta kalmasını gerektirmez. Komisyon kararını verirken kendisine suç isnadedilen zatın bu hususi durumunu da durumunu göz önünde tutarak kararını ona göre verir. Bu itibarla maddeye bunun hakkında bir fıkra koymayı zait telâkki ediyorum ve Komisyon olarak maddeyi bu bakımdan geri almaya lüzum görmüyorum.

Hürmetlerimle.

FİKRET TURHANGİL (Aydın) — Bir hususun aydınlatılmasını rica edeceğim.

BAŞKAN — Buyurun.

FİKRET TURHANGİL (Aydın) — Malûmuâliniz Senato üyelerinin üçte biri iki senede bir seçime tabidir. Bu bakımdan Türkiye Büyük Millet Meclisi gibi, bir devre, mütalâa etmek mümkündür. Bu bakımdan biz, bu maddenin daha ağırlık taşımasını isterdik.

Ancak, bizdeki devre, iki yıllık devre mi, 4 yıllık devre mi, yoksa 6 yıllık devre midir?

Ve bir takibata uğrıyan arkadaş, yeniden seçilmemesi halinde, hakkında, birinci devre nihayete erdiyse, pek tabii aidolduğu mahkemece takibata girişilecektir. Yalnız, bizim burada, 70 nci maddeye göre takibat, üyelik sıfatı, Anayasada, 6 yıl kabul edilmesi, muvacehesinde, 6 yıl sonraya, yani 6 yıllık devre sonuna bırakılması bizi mantıki bir neticeye götürmektedir. Fakat senatörlük sıfatı devamlı olan kişiler üçte birlik gruba yani senatör olmıyan arkadaşların dokunulmazlıkları kalkması şekline tabi olacaklarsa acaba 2 senelik devre içinde bir takibata mâruz kalanların durumu ile devre sonuna bırakılma, tabii sıfatları devam ettiğine göre devre sonunda yine seçilmiş gibi hukuki bir durum ortaya çıkmaktadır. Tabii üyelik sıfatı hiçbir zaman ortadan kalkmıyacağına göre ve Anayasanın 70 nci maddesine göre diğer senatörlerin tabi oldukları hal müstesna iki senelik, dört senelik, altı senelik hangi müddetleri kabul ediyorlar ve nasıl oluyor da devre sonuna bırakılıp tekrar seçilmek veya seçilmemek gibi bir hal bahis konusu olmadığı halde bu İctüzüğe bir madde koymak lüzumunu hissediyorlar?

İCTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Devamla) — Efendim, arkadaşım meseleyi çok karışık bir zaviyeden mütalâa buyuruyor. Halbuki mesele gayet basittir. Senatörü takibattan koruyan senatörlük sıfatıdır. Senatörlük sıfatı nihayet bulur bulmaz dosya elinde bulunan adli makam o zatı takibe başlıyacaktır. İster iki sene sonra kur'a çekmek ve seçilmemek suretiyle olsun, ister dört sene veya altı sene sonra olsun yani, günün birinde senatörlük sıfatı üzerinden kalkar kalkmaz, takibata başlanacaktır. Kelime, eski ictüzüğe göre, devre sonunda denmiştir. Bunun yerine daha uygun bir kelime teklif edebilirlerse bunu kabul eder, değiştirebiliriz.

Yine tabii üyelere, arkadaşım temas buyurdular. Arkadaşımızın bu kıstası arzuya cevap verm. z. Bir milletvekili, bir senatör yeniden seçilmiş. Devre sona ermiştir ama, senatörlük sıfatı onun üzerinde devam ediyor. Bu sırada bir suç isnadedilmiş. Kendisinin sıfatı sona erdiği zaman takibata girişilecektir. Farz edelim ki, 4 sene sona erdiği zaman kur'ada çıkanın vilâyetlerde, bahis konusu senatör de vardır. Çıktı, seçime girdi, tekrar kazandı, geldi. Sena-

törlük sıfatı devam ediyor. Yine takibat yapmaya imkân yok. Senatörü takibetmeye imkân yok. 6 sene tamamlandı, Senatör yeni seçimlere katıldı, kazandı geldi; böylece 8 sene, 10 sene 12 sene mütemadi surette senatörlük sıfatı devam ediyor. Bu durumla Tabii Senatör durumunda olan arkadaşların durumu arasında tatbikat bakımından bir fark mülâhaza etmek lâzımgelir.

Masuniyetin kaldırılmasının devre sonuna bırakılmasına dair verilmiş olan karar tekrar seçilme halinde hükmünü muhafaza eder diye bir Meclis kararı mevcuttur. Yani yeniden masuniyetin kaldırılması hakkında bir karar almaya lüzum yoktur. Evvelce verilmiş olan karar devam eder. Diğer senatörlerle tabii senatörler arasında fiilî bakımdan, tatbikat bakımından hiçbir fark yoktur. Yani onlar için vaziyet ne oluyorsa tabii senatörler için de vaziyet aynı olacaktır.

Hürmetlerimle.

SEDAT ÇUMRALI (Konya) — Bir sual.

BAŞKAN — Buyurun.

SEDAT ÇUMRALI (Konya) — İki sene, dört sene Seçim Kanununa göre, yenileme devreleridir. Sayın sözcü devre sözünden altı senenin hitamını mı anlamaktadır. Tabii senatörleri kastediyorum, onlar için de devre denince altı senenin hitamını mı anlamaktadırlar?

İCTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Devamla) — Efendim, bu maddede tabii senatörler hakkında ayrıca bir hüküm sevk edilmiş değildir. Arz ettiğim gibi devre sonu sözü ile tabii senatörlerin altı sene sonraya bırakılması keyfiyeti düşünülmüş değildir.

Yalnız, biraz evvel arz ettiğim gibi maddedeki «devre sonu» kelimesi ile düşünülen dokunulmazlığın kalkmış olması hali, diğer senatörler hakkındadır. Tabii senatörler hakkında, biraz evvel ifade ettiğim gibi, altı komisyon, bu durumu göz önünde tutarak, ona göre karar vermesi icabedeceği kanaatindeyiz. Buna ilişkin olarak, bir teklifle geldikleri takdirde, komisyon üzerinde görüşme ve tevakkuf etme hakkını muhafaza eder.

BAŞKAN — Buyurun, sayın Ünalı.

MEHMET ÜNALDI (Adana) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; sayın Âmil Artus arkadaşımızın izahatı bana biraz garip geldi.

Şöyle ki : Tabii Senatör arkadaşlar devrelere tabii değildirler. Hiçbir seçime de girecek değillerdir. Ve senatörlük sıfatları ilânihaye, ömür sonuna kadar devam edecektir. Binaenaleyh, misal olarak, faraza bir arkadaşımız bir vatandaşa bir tokat attı veyahut da yaraladı diyelim. Şimdi devre sonu olmadığına göre, bu suçtan dolayı hiç takibedilmeyecek mi? Bu maddeye göre böyle bir takibattan, devre sonu bulunmadığına göre, hiç netice alınamayacağı kanaati doğuyor. Binaenaleyh İçtüzüğe böyle bir madde konulması lüzumuna kaanım. Bu hususta arkadaşımın sormuş olduğu sorunun cevabını alamadığımı tahmin ediyorum. Ben de şahsan tatmin edilmedim. Buna bir çare bulunması zarureti vardır. Bunda şahsan ısrar ediyorum. Bu maddeye bir fıkra eklenmesi şarttır.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Buyurun, Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Anayasanın müzakeresi sırasında, tabii üyelerin yasama dokunulmazlığı mevzuunda verilmiş bulunan bir önergede, dokunulmazlığın ne şekilde kaldırılacağı yolunda verilmiş olan bir önerge reddedilmiş bulunmakta idi. Binaenaleyh, Anayasanın, tabii üyelerin dokunulmazlığı hususunda, her hangi bir münakaşa ve tartışma açmadığı ve bir şekle bağlamadığı, tabii üyelerin yasama dokunulmazlığının hangi hallerde kaldırılacağına dair Anayasaya bir hüküm koymadığı halde, bunu İçtüzüğe koymak imkân ve ihtimali yoktur.

Anayasanın kabul edilen kendi metni içerisine almadığı bir hususu İçtüzüğü, zorlayarak koymak...

MEHMET ÜNALDI (Adana) — Sırrı Bey...

BAŞKAN — Lütfen müdahale etmeyin. efendim.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Mümkün değildir. Bu bakımdan İçtüzüğe, şu bir zarurettir, şu şekilde diye, her hangi bir hüküm ilâve edemeyeceğiz. Çünkü, Anayasada, muayyen bir şekil ve muayyen bir statü önerge ile istenmiş ve bu reddedilmiştir.

Binaenaleyh, Anayasanın kabul etmediği bir statüyü, bir şekli, bir İçtüzük hükmü haline getirip bağlamaya imkân yoktur. Yalnız Sayın Artus Anayasaya göre dokunulmazlığın kaldırılması hususunun neler olduğu tesbit edilirse

alt komisyon kendisini buna göre bağlı görür şeklini pek münasip görmediler.

Fakat, zannımca bu bir zarurettir. Zannımca biz buna gitmeye mecburuz. Hususi hukuk ile ve hususi hukukun âmir hükümleriyle, teşriî masuniyet dediğimiz yasama dokunulmazlığı, artık klâsik mânadaki yasama dokunulmazlığından farklıdır. Yasama dokunulmazlığı bir bakıma, parlamento faaliyetlerinin himaye kidesi olarak objektif mesnetlerini verdiğimiz teşriî masuniyeti ve bu teşriî faaliyetin himaye gölgesi altında sayın üyeleri de himaye eden hukuk kaidesini, siyasi heyetlerin takdirinden ziyade muayyen bir ölçüye bağlamak mecburiyetini hissetmeliyiz. Siyasi heyetlerin üyelerinin terekküp tarzları nasıl olursa olsun, hepimiz insanız ve çoğu zaman kendimizi hislerimizden uzak tutamayız. Bu sebepledir ki, yasama dokunulmazlığı, insanın uzun tecrübelerden sonra bulup getirdiği, anayasalara almayıp da tüzüklerde ifade ettiği ve hattâ bâzı memleketlerde 6 da 5 çoğunluğu şart kıldığı hususları, kerem buyurunuz, nazarı dikkate almalıyız. Hiçbir ekseriyet ölçüsünü de almadığımız zaman, iyi neticeler doğurmaz. Meselâ, şu anda içerdeki 43 üyeden 23 ünün oyu ile dokunulmazlığın kaldırılması mümkün olmamalıdır. Evvelâ hiçbir ölçü tanımayacağız, şu şu suçlardan dolayı kaldıralım mı, kaldırmıyalım mı, demeyeceğiz; ondan sonra da reyde ekseriyet hususunu da aramıyacağız. Böyle şekli ile yasama dokunulmazlığı siyasi heyetlerin hislerine kalmış olur. Bütün bunlardan kurtulabilmek için, 1957 de yapılan değişiklikten evvelki objektif usullere bağlamak zorundayız. Her hangi bir suçtan dolayı ciddî bir takibat altında ise, alt komisyon yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını gerektirir bir rapor hazırlıyacak, ama Anayasa ve Adalet Komisyonunun kararıyle Heyeti Umumiyeğe bağlı değildir. Fakat bu raporun ağırlığı meventtur. Tetkikatı yapacak alt komisyona bir objektif esas vereceksiniz, hukuki bir tetkikat yapacaksınız. Fakat öbür taraftan Umumi Heyete siyasi bir topluluğa elastikiyet vereceksin. İşte böylece bunun ikisini telif edeceğiz. Hem siyasi topluluğun teşebbüsü, hem de hukuki ve objektif esasları hazırlıyacak bir komisyonun emeği. Bu emek ve ölçüler bize ışık tutacak, fakat komisyonun getirdiği şekilde ise hiçbir ölçü olmayacak ve hiçbir baraj bu-

lunmayacak siyasi heyet en ufak suçtan teşrii masuniyeti kaldıracak, en ağır suçtan dolayı ise kaldırmıyacak. Bu siyasi heyetlerin ilerde itibarlarını sarsabilir. Bir ölçü olmadığı için takdire kalacak, takdire kaldığı müddetçe de parlamento taktiklerine, parlamento pres-tijini sarsan yola gidilebilir. Sonra zaten teşrii masuniyetin kaldırılması mevzuunda bugün de-ğişen şekiller de mevcuttur. İtiraz mümkün ola-bilecektir, Anayasa Mahkemesine gidilebilecek-tir.. Komisyon bunu diyebilir. Anayasa Mahke-mesine gidilecektir. Anayasa Mahkemesine git-tiği zaman, orası siyasi takdirlere ve siyasi ha-vaya göre bir değişiklikten sonra, heyetlerin takdirleriyle verilmiş olan kararları bozduğu zaman itibarlar sarsılır. Fakat, bir ölçü olduğu zaman, Anayasa Mahkemesinin takdir ettiği, Cumhuriyet Senatosu veya Millet Meclisi yasa-ma dokunulmazlığını kaldırırken şu ölçüyü kul-lanmıştır, ben de o ölçüyü kullanayım, diyecek, bu ölçüye göre hareket edecektir. Aksi takdir-de Anayasa Mahkemesi istediği şekilde hareket eder ve dilediği gibi inceliyebilir. Bu çok mah-zurlu bir husustur.

Anayasa Mahkemesine gittiği zaman bir haf-ta içinde itiraz hakkı vardır, ölçü olmayan bir takdir şeklini Anayasa Mahkemesi de ölçüsüz bir takdir şeklinde inceliyecektir. Halbuki biz İçtüzüğe bir hüküm koyarsak Anayasa Mahke-mesi itiraz meselesinde buna riayet edilmiş ve ya edilmemiş şeklinde bir hüküm ısdar edecek-tir, ya kabul veya reddedecektir. Ama olmadığı takdirde ne olacak? Orasını da takdir mecbu-riyetinde kalacaktır. İnsaf ediniz. Anayasa Mah-kemesinin Cumhuriyet Senatosu kararları hak-kında vereceği kararda da biz takdir yetkisi-ni kendi elimizle vereceğiz. Bu bizi çıkmazlara götürür. Meseleyi yeniden tetkik etmek ve bir halçaresi bulmak mecburiyetindeyiz.

BAŞKAN — Sayın Kurutluoğlu, buyurun.

SAHİR KURUTLUOĞLU (Cumhurbaşka-nınca S. Ü.) — Efendim, Tabii Senatör arka-daşlarımızın dokunulmazlıklarının devre sonun-da kalması, veya kalmaması hususundaki te-reddütler zaviyesinden fikirlerimi, Muhterem Senato'ya arz etmek istiyorum. Kurucu Meclis-te, Temsilciler Meclisinde müzakere edilen Ana-yasa'nın 3.5.1961 tarihli müzakerelerinde bu husus bahis mevzuu edilmiş bulunmaktadır. Feyyaz Köksal ve bir arkadaşı tarafından veri-

len bir takrir, ile Tabii Senatör arkadaşlarımızın dokunulmazlıklarının devre sonuna bırakıl-ması hususundaki tereddütleri izale zaviyesin-den, bunun bir kanunla düzenlenmesi hususunu ihtiva eden bir takrir. Eklenecek fıkra şu şe-kilde izah edilmişti: «Ömürleri boyunca Sena-to üyesi kalacaklar ve ilgili dokunulmazlığın kaldırılması şartları kanunla düzenlenir.» diye bir takrirdir. Bu takrir oya konmuş ve kabul edilmemiştir. 79 ncu maddede oya iktiran ede-rek, bugünkü haliyle Anayasanın bir maddesi ve metni halini almış bulunmaktadır.

Bu itibarla maddenin vaz'ı sırasında bir ka-nunu mahsusla düzenlenmesi hususundaki fikir kabul edilmediğine göre, bir iç tüzükle Anaya-sanın bu maddesini başka bir istikamette tan-zim etmek elbette mümkün olmayacaktır. O tak-dirde bu tüzük, Anayasa Mahkemesinin tetki-katına sunulacak bir madde halinde ortaya çık-mış olacaktır.

Tabii Senatör arkadaşlarımızın devre sonu nedir? İki sene mi, 4 sene mi, 6 sene midir? Ne 2 senedir, ne 4 senedir, ne de 6 senedir. Eğer 6 sene sonrayı bir devre kabul edip, bir devre sonuna talik edilmesinin zarureti ne in-ırsak bu takdirde tabii senatör arkadaşlarımızın dokunulmazlığının devre sonuna bırakılma-sı halinde altıncı senenin sonunda tabii üyelik-leri devam etmesine rağmen, mahkeme huzuru-na çıkmasını icabettiren bir hali hukukinin or-taya çıkması tabii olacaktır. Bu böyle olunca, Senato'yu seçimle gelen ve seçilmeden gelenler diye ikiye ayırmak mümkün olmayacağına göre bu takdirde bir devre sonunda işledeği fiilden dolayı dokunulmazlığının devre sonuna bırakıl-masına karar verilen bir üyenin tekrar seçilme-si halinde dokunulmazlığının mevzu bahis olmak-sızın tabii üyeler gibi bu maznuniyetinin kal-kanından istifade etmiyerek, teşrii hayatların-da böyle bir zedeleyici bir halle meşbu ve ma-lûm olmaları gerekir. Tefrik olmadığı zaman meseleyi şu şekilde halletmekle karşı karşıya-yız. Her 6 sene sonra tabii Senatör arkadaşla-rımız yeniden seçilmişler gibi, Senato içindeki hukuki vaziyetlerini, vasıflarını devam ettire-cikleri için elbette ki, masuniyetleri devre so-nuna bırakılmış olsa bile, kendilerinin tabii se-natörlükten çıkmalarını icabettirecek siyasi partiye girme gibi veya senatörlükten ayrılma gibi bir hal ile karşı karşıya bulunmadıkları

müddetçe bu şekilde bir tehdit altında kalmaları mümkün değildir.

İkinci noktaya işaret etmek isterim. Dokunulmazlığın kaldırılması hususunda bir ölçünün mevcudiyeti zâruri midir, değil midir? Meselesi; dünkü ve bugünkü ölçülerle değil; meseleyi Cumhuriyet Senatosunun istikbali zaviyesinden mütalâa etmekte fayda mülâhaza ederim, muhterem arkadaşlarım. Öyle haller olur ki, iktidar ekseriyeti, muhalefet akalliyetine, bu ölçüyü tanımazsak her fiilinden dolayı bertaraf etmek imkânına mâlik olur. Reyleriyle hoşuna gitmiyen Cumhuriyet Senatosu üyelerini Meclisten bu yolla uzaklaştırmak ciddi bir konuya varılıp veya varılmadığı meselesi, ölçüsü ayrı olsa bile bu şekilde kendisini birtakım tazyikten kurtarmak arzusuna kapılıp bu imkânı elde etmiş olabilir. Bunun aksi de varidolabilir. Muhalefet yekûnları iktidar mecmuuna tefevvuk ettiği hallerde bu mekanizma aksi bir istikamette işleyebilir. Her hangi bir fiilden dolayı bir ölçü vaz'etmezsek bu tehditlerle Senatamız bir tazyik altında kalabilir.

Bu itibarla bir ölçünün vaz'ında isabet vardır. Hiçbir ölçü olmaksızın huzurunuzda gelmiş bulunan bir fiilin maznunu iddiasıyla sevk edilmiş bulunan bir arkadaşın, Anayasa ve Adalet komisyonlarından teşkil edilen bir alt komisyondaki vaziyeti muallâkta kalabilir. Sempat ve antipati karışacaktır. Muhalefete veya iktidara mensuboluşu gibi birtakım unsurlar karışacak ve hiçbir veçhile adalet önüne çıkmasını icabettirmeyecek bir fiilden dolayı bir arkadaşımızın yasama dokunulmazlığının kaldırılması gibi bir hal tezahür edecektir. Halbuki seçilmeye mâni teşkil edecek hallerden biri ile bu komisyon huzuruna sevk edilen bir Cumhuriyet Senatosu Üyesinin, bu ölçü içinde fiilî mütalâa edilirken, «mutlâka bu ölçüler dâhilinde olduğu vakit mâsuniyetinin kaldırılması gerekir» gibi sert bir hüküm yerine «bu ölçüler içerisinde kaldırılabilir» kaydıyla bir kıstas tanırsak, o takdirde devre sonuna kalması tehlikesinin uyandırdığı endişelerden de kurtulmuş olarak, bu fiillerle Karma Komisyona veya alt komisyona sevk edilen arkadaşlar bir hudut ve ölçü içinde masuniyetlerinden istifade veya ademiistifade tehlikesi veya faydasıyla karşı karşıya bırakılmış olurlar ki, bu takdirde de devre sonu meselesi bir bakıma halledilmiş ve ölçüsüz bir karar almaktansa sınırlı bir durum içinde ne-

tice alınmış olur ki, bendeniz bu daha faydalı olur, kanaatindeyim.

Hürmetlerimle.

FİKRET TURHANGİL (Aydın) — Sırrı Beyin takriri ve usul hakkında mâruzatta bulunacağım.

BAŞKAN — Bir dakika. Sayın Atalay'ın takriri maddenin yeniden tanzimi hakkındadır.

Sayın Turhangil arkadaşımızın takriri, ilmi birtakım noktai nazarlar ifade edildiğine göre bunların ışığı altında maddenin, komisyona iadesi hakkındadır.

Komisyondan son noktai nazarı aldıkdan sonra reyinize arz edeceğim. Komisyon maddeyi geri almayı kabul ettiği takdirde müzakere açılmadan maddeyi komisyona vereceğiz. Sayın Sözcü...

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Hayır efendim, lüzum görmüyoruz.

BAŞKAN — Israr ediyorsunuz öyle mi?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Evet.

BAŞKAN — Sayın Turhangil.

FİKRET TURHANGİL (Aydın) — Efendim, Sırrı Beyefendinin takririnin esasına muayir değilim. Yalnız, zannediyorum takrirlerinde üye tam sayısının salt çoğunluğuyla karar ittihaz edileceğini gösteren bir âmir hüküm vardır. Fakat Anayasamızın 86 ncı maddesi der ki; «Her Meclis, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve Anayasada başkaca hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar verir.»

Şimdi yasamanın kaldırılmasına üyeliğin düşmesine ve iptal sistemine mütedair olan üç maddeyi tetkik ettiğimizde görürüz ki Anayasanın 86 ncı maddesindeki oylama sistemini ortadan kaldırır bir salt çoğunluk arıyan hüküm olmadığına göre, istisnai bir hal olan bu oylama şeklinin İchtüzüğe konulması, bu üç madde muvacehesinde Anayasanın 86 ncı maddesine aykırı olacağı kanaatindeyim. Bu bakımdan, mâruzatım yalnız salt çoğunluk üzerinedir.

BAŞKAN — Sayın Atalay.

SİRRİ ATALAY (Kars) — Sayın Turhangil haklıdır. Anayasanın 86 ncı maddesi, «Anayasada tasrih edilmediği takdirde oylamalar şu şekilde yapılır» demektedir. Haklıdır. Fakat daha iki ay önce kabul ettiğiniz 77 sa-

yılı Plânın yürürlüğe girmesi ve hükümlerinin korunması hakkındaki Kanunun üçüncü maddesinde, Anayasada hiçbir hüküm bulunmamasına rağmen, Plân komisyonlarında, Hükümetin katılmadığı gerekçeli geri verme önergeleri için, komisyonun ve umumi heyetlerinin üye tam sayısının salt çoğunluğu aranmaktadır. Anayasa derpiş etmediği halde, 77 sayılı Kanunun üçüncü maddesinde bu hükmü getirmiş bulunmaktayız. Biz Anayasayı çıplak mânasiyle aldığımız zaman, kararları da bu şekliyle almamız gerekir. Kendisine hak veriyorum fakat, Anayasanın kabul ettiği bu şekil bâzı kararlar için olması lâzımgelir. Teşriî masuniyetin kaldırılması gibi gerçekten mühim bir meselede bütün üyelerin 5/6 sı gibi barajlar vardır. Anayasalarında çeşitli hükümlerine rağmen, bunlar konmuştur. Bunda ısrarım yoktur. Ancak bir ölçü konmasında ısrarım vardır. Bu barajda bir fayda görmekteyim. Kolaylıkla yasama dokunulmazlığı kaldırılmasın. 40 kişi ile müzakerelere devam ettiği sırada 21 kişi ile yasama dokunulmazlıkları kaldırılmasın. Anayasaya pek mugayir görmem ama üzerinde de ısrar etmem.

BAŞKAN — Yani salt çoğunluk üstünde ısrar etmiyor, diğer hususlarda musirsiniz.

Evvelâ Sayın Turhangil'in komisyona iadesi hakkındaki takririni okutup oylarınıza arz edeceğim.

C. Senatosu Başkanlığına

Anayasanın 70 nci maddesi muvacehesinde Tabii üyeler hakkında ebediyen geri bırakmak gayrimümkün olacağı cihetle bu maddeye bu yönden vuzuh verilmesi bakımından geriverilmesini arz ve teklif ederim.

Aydın

Fikret Turhangil

BAŞKAN — Komisyona geriverilmesine katılıyor musunuz?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Takriri oyunza arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Yüksek Başkanlığa

(124) ncü maddenin aşağıdaki şekilde tedvirini arz ve teklif ederim.

Kars

Sırrı Atalay

Bir C. Senatosu üyesine T.C. Anayasasının 68 nci maddesinde sayılan suçlardan biri isnatlanır ve alt komisyonda incelemeler sonunda isnadın ciddi oluşuna kanarsa, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dair gerekçeli raporu düzenliyerek Anayasa ve Adalet Komisyonuna sunabilir. Alt komisyon, üyenin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını uygun görmediği takdirde, kovuşturma veya yargılamanın dönem sonuna bırakılması hakkında bir rapor düzenliyerek Anayasa ve Adalet Komisyonuna sunabilir. Adalet ve Anayasa Komisyonu üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ancak yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verebilir.

SIRRI ATALAY (Kars) — Önergede, alt komisyon raporundaki (kaldırır) tâbirinin «kaldırabilir», «devre sonuna bırakır» tâbirinin «bırakabilir» şeklinde düzeltilmesini istirham edeceğim.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Lütfen alsın tashih etsin.

BAŞKAN — Önergeyi bir daha okutuyorum.

(C. Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın önergesi tekrar okundu.)

MEHMET ÜNALDI (Adana) — Buradaki salt çoğunluğu anıyamadım efendim.

BAŞKAN — O halde önergeyi tekrar okutuyorum.

(Sırrı Atalay'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor mu efendim?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Hayır.

BAŞKAN — O halde önergeyi oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Devamla) — Redaksiyon için komisyona iadesini rica ediyoruz.

BAŞKAN — Önerge kabul edilmiş bulunduğuna göre komisyona iadesi mevzu bahis olamaz efendim.

Sayın Ünalı'nın önergesi de aynı mahiyettedir. Komisyona iadesi için reye koymaya lüzum görmüyorum.

MEHMET ÜNALDI (Adana) — Benim takririm bundan farklıdır.

BAŞKAN — Komisyona iade hakkındadır ve dolayısıyla aynı mahiyeti haizdir. Siz de Atalay'ın takririne iştirak ettiniz. Onun için oya koymaya imkân göremiyorum. Özür dilerim. Kabul edilen önergedeki şekliyle maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Anayasa ve Adalet Komisyonu ile Alt Komisyonun görev süresi

MADDE 125. — Anayasa ve Adalet Komisyonu ile Alt Komisyon, yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında kendilerine havale edilen bir işi en çok bir ayda sonuçlandırır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen? Yok. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Üyenin savunması

MADDE 126. — Her üye, kendisini komisyonlarda ve Genel Kurulda savunabilir veya bir arkadaşına savunmasını yaptırabilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen? Yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Üyenin isteğinin nazara alınmaması

MADDE 127. — Bir üyenin kendi isteği ile yasama dokunulmazlığı kaldırılamaz.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen? Yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Karara itiraz

MADDE 128. — C. Senatosu, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verirse; ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden her hangi biri, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, bu kararın Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen? Buyurun Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verildiği takdirde, karara itirazdan itibaren bir hafta içinde Anayasa Mahkemesine başvurma hakkını, yasama dokunulmazlığı kaldırılana verilmiştir. İçtüzükte yeni bir hüküm, «T. B. M. M. üyelerinden her hangi biri...» Buradaki «her hangi biri» tâbiri ile, T. B. M. M. âzalarından biri, her hangi biri dendiğine göre Cumhuriyet Senatosunun bir üyesinin dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verildiği takdirde, her hangi bir milletvekili Anayasa Mahkemesine itirazla başvurabilecek midir?

Çok mühimdir. Cumhuriyet Senatosunun tasarruflarına karşı, her hangi bir kimse Anayasa Mahkemesine başvuramayacağına göre, bir milletvekilinin de başvuramaması iktiza eder, bu hukukun tabii icabıdır. Ancak, o teşriî organın üyelerinin başvurması lâzımgelir. Anayasanın bu maddesi görüşüldüğü zaman teşriî organın itibarı ve Parlâmento hukuku yönünden bu şekle itiraz edenlerdendim. Teşriî masuniyetin hukuka bağlanması yerinde ama kaldırıldıktan sonra o organın verdiği kararın bir başka kurula, bir başka müesseseye itiraz yoluyla götürmek ilk defa bizim memleketimizde vâkı oluyor. İlk defa Türkiye'dedir ki, yasama dokunulmazlığının kaldırılması o organın dışında bir organa tetkik ettirilmektedir. Bu iyi bir usul değildir. Ama bütün zorlamamıza rağmen önerge verip üzerinde uğraşmama rağmen kabul edilmedi. Dört defa teşriî masuniyetim kalkmasına rağmen gönlüm buna razı değildir. Fakat kabul edildi. Şimdi hürmet edeceğimiz bir hükmüdür. Bir de buna «T. B. M. Meclisi üyelerinden birisi» dediğimiz zaman işin mahiyeti değişir. İnsaf edin milletvekillerini karıştırmıyalım. Bizim verdiğimiz kararları bir milletvekili Anayasa Mahkemesine götürüp itiraz etmesin, istiklâli vardır. Parlâmento hukuku içerisinde ancak o heyetin verdiği kararlara yine o heyet içinden birisi itiraz edebilir, bir de milletvekillerine bu hakkı vermiyelim. Komisyon acaba buna iştirak eder mi?

BAŞKAN — Sayın Sözcü.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, şimdi yüksek huzurunuzda bulunan madde, Anayasamızın 81 nci maddesinin hemen hemen ay-

nıdır ve orada kullanılmış olan sözler aynen kullanılmıştır. Bu itibarla komisyon olarak, maddede bir değişiklik yapılmasına katıyen taraftar değiliz. Acaba, «milletvekili Anayasa Mahkemesine başvurabilir mi, başvuramaz mı» meselesini, milletvekilinin müracaatını inceliyecek olan Anayasa Mahkemesinin halletmesi ve onun bu vaziyetini hukuki bakımdan, mevzuat bakımından takdir etmesi icabeder. Burada yetkiyi Anayasa Mahkemesine bırakmak, kanunu tatbikle mükellef olan makam orası olduğu için, en isabetli yoldur. Burada her hangi bir açıklamaya gitmek, kanaatimizce isabetli olmaz.

Şimdi Anayasanın 81 nci maddesi aynen : «Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne, Meclisçe karar verilmesi hallerinde karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden her hangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir.» Biz de Tüzük maddesi olarak bu hükmü buraya geçirmiş bulunuyoruz. Şimdi «ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden her hangi biri» denilmiş. Burada; o Meclisin üyelerinden biri denilebilirdi, bu cihet terveciedilmemiş. Acaba kasden mi edilmiş? Yoksa «Milletvekilleri ve senatörler» yerine mi kullanılmıştır? Bütün bu meseleleri tetkik etmek kanaatimizce Anayasa Mahkemesine aittir. Burada çok nazik bir meselenin halledilmesine doğru adım atmak ileride iptal tehlikesiyle karşı karşıya kalacak bir madde tedvin etmek katıyen doğru olmaz. Madde-nin Anayasaya uygun olarak aynen kabulü en doğru yoldur. Bu müruzatımla müspet veya menfi bir fikir serd etmiş olmuyorum. Yani bu madde gereğince milletvekilleri müracaat edebilir veya edemezler gibi müspet veya menfi bir fikir de sözcü olarak ifade etmiş olmuyorum. Meselenin takdiri tamamen oraya aittir.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Madde hakkında başka söz istiyen var mı efendim?

FKRET TURHANGİL (Aydın) — Bendeniz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

FKRET TURHANGİL (Aydın) — Efendim, komisyon hakikaten haklıdır, 81 nci madde aynen alınmıştır. Yalnız, Anayasamızın birçok yerlerinde birbirine geçen haller vardır. Meselâ, Senato Meclisinin dokunulmazlığın kalkması hakkında Millet Meclisine, milletvekillerine bir hak tanınması gibi. Millet Meclisinden verilmiş olan bir dokunulmazlığın kalkması ve karar hakkında, bir Senato üyesine hak tanımak hakikaten Anayasanın iki Meclise istiklâliyet veren ana prensibi, ihlâl edilen bir neticeye doğru götürülmektedir. Bendeniz Sırrı Beye hak vermiyorum, yalnız İçtüzüğün baştan beri münakaşa edilen bir noktası var : Anayasada yazılı olan maddelerin İçtüzük de aynen alınmasında fayda var mıdır, yok mudur? Mütalaâsı.. Bu şahsa bağlı bir hak ve meclislerin üyelerinin kendilerine bağlı bir hak olması yönünden bunun İçtüzüğümüzde de tescil edilmesi bence lüzumsuzdur. Madde-nin İçtüzükten çıkması, dokunulmazlığa ilişkin bir karara kendisi itiraz edebileceği gibi böyle bir karara diğer üyelerin de itiraz hakkı zaten Anayasanın 81 nci maddesinde vardır. Bunun Yüksek Senatonun bu husustaki hassasiyeti muvacehesinde İçtüzükten çıkarılması kanaatimece uygun olur. Komisyon ne düşünür bilmiyorum.

BAŞKAN — Tadil teklifi yoktur. Maddeyi oyunuza arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

İkinci Bölüm

İzin

C. Senatosu Başkanının izin verme yetkisi

MADDE 129. — C. Senatosu Başkanı, her üyeye bir haftaya kadar izin verebilir.

Bir haftadan fazla izinler, Genel Kurulca görüşmesiz işari oyla kararlaştırılır.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Buradaki «hafta» tâbirini gün olarak ifade etmeyi komisyon daha uygun bulmaktadır. Hafta tâbirinin içine Cumartesi, Pazar da giriyor. Bu bakımdan «her üyeye 10 güne kadar izin verilebilir» diye komisyon teklif etmektedir. Kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN — Komisyonun bu tadilini reye arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyen-

ler... Kabul edilmiştir. O halde maddenin birinci fıkrası «... 10 güne kadar izin verebilir» İkinci fıkranın baş tarafı da «On günden fazla...» olarak tashih edilmiş olacaktır.

Maddeyi bu tadil ile oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde bu tadil ile kabul edilmiştir.

İzin halinde ödenek durumu

MADDE 130. — Bir toplantı yılı içinde iki aya kadar alınmış izinlerde ödenek kesilmez

İki aydan sonraki izinlerde ödenek verilip verilmemesi, Genel Kurulun kararına bağlıdır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

İzinsiz geçirilen günler

MADDE 131. — İzin süresi sona erdiği halde özürsüz olarak görevine dönmemiş bulunan üyelere, izinsiz geçirdikleri günler için ödenek verilmez.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Genel Kurula iki birleşim katılmamak

MADDE 132. — Genel Kurul veya komisyon toplantılarına, özürsüz olarak birbiri ardınca iki birleşim katılmadığı yapılan yoklamalar neticesinde anlaşılmış bulunan bir üye; Başkanlık Divanı kararıyla izinsiz sayılır.

Üyenin, izinsiz geçirdiği günlere ait ödenekleri verilmez. Bu konudaki itirazlar, on beş gün içinde Genel Kurula yapılır, Genel Kurul görüşmesiz işari oyla kararını verir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen?

MEHMET İLKUÇAN (Antalya) — Söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun.

MEHMET İLKUÇAN (Antalya) — Bir hususun komisyonca aydınlatılması için söz aldım. Müttaakip maddelerimizde inzıbatı cezalar kısmında bir üyenin bir ceza aldıktan sonra 15 gün oturumlara katılmaması hakkında bir fıkra vardır. Şimdi ceza, hem maddi ve hem de mânevi olur. Onun için bu mevzuu komisyon bilerek koymuş mudur? Yani bu maddede bunu tasrih etmek mecburiyetindeyiz. Yoksa cezalar faslında mı zikredilecek bu hususun

aydınlatılmasını rica ederim.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, ceza olarak belli birleşimlerden Senatörün çıkarılması halinde ödeneğinin kesilmesi derpiş edilmiştir.

BAŞKAN — Tatmin edildiniz mi? Cezalı olmuştur, fakat maaşının kat'ı için ayrıca bir Genel Kurul kararı olmadığı için, ödeneğinin kesilmesini derpiş etmemiştir.

SUAT SEREN (İsparta) — Buradaki üç birleşimin iki birleşime indirilmesinin tasrih edilmesini rica ediyorum.

BAŞKAN — İki birleşime indirilmesinin sebebini soruyorlar.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, 2 birleşim olarak görüşüldü, 3 birleşim olarak tashih edilmiştir. O madde kabul edildiğine göre, ya o maddedeki (3) ü 2 yapmak veya bunu (3) yapmak zarureti var. Hangisi olursa olur.

BAŞKAN — Bunun (3) e çıkarılması kabul ediliyor, bu tashihle maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler lütfen işaret buyursunlar... Kabul etmeyenler... Madde kabul edilmiştir. (Üç olarak).

Genel Kurula bir ay katılmamak

MADDE 139. — C. Senatosu çalışmalarına izinsiz veya özürsüz ve aralıksız olarak bir ay katılmıyan üyenin üyeliği Genel Kurul kararı ile düşer.

Başkanlık Divanının havalesi üzerine Anayasa ve Adalet Komisyonunca iş incelenir ve düzenlenecek olan rapor Genel Kurulda görüşülerek karara bağlanır.

İlgili üye veya T. B. M. Meclisi üyelerinden her hangi biri; karar tarihinden itibaren bir hafta içinde bu kararın Anayasaya veya İçtüzüğe aykırılığı iddiası ile, Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Sayın arkadaşlar; vakit hayli ilerlemiştir. Üçüncü bölümde de «Disiplin cezaları» vardır. Kalabalık bir toplulukla bu kısmı görüşmek imkânını vermek için Birleşimi 25 . 12 . 1962 Salı günü saat 15 te toplanmak üzere kapatıyorum.

Kapanma saati : 18,00